Массо а мехкашкара пролетараш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областен комитета а Грозненски горкома а, Нохч-ГIалгIай АССР-а оргкомитета а Грозненски къахьегамхой депутатий Совета а орган

Ера 23 январь 1958 шу № 7 (2173) Мах 20 кеп.

Шерра доаржаде хоржамашта кийчо елга

1958 шера 16 марта СССР-ен Нохч-ГIалгIай АССР-ен Лакхехьарча Советашка хоржамаш хурга. Советски Iадала лакхехьара органаш харжа кийчо ярца доладелар 1958 шу. ХIара денна шер а аурга дархарг а да из кийчо елга. Миллионаш наха, советски ерригача общество дакъа лоацарга политически бокхха лоархIам болча цу балха юкъе.

Советски пачхьалхкено шовзткъа шера лелабъча къовсама а баьча балха а опыто харцде йиш йоацаш деррига дуненна дIахаитад социализм йолча шуй Дальен рузкъан да волча къахьегача сага мел дика гIулакхаш карагIдоал. ХIанз цхьаккха а шеко йоацаш да къахьегача наха къьнара, йохкаенна буржуазни строй дIаяккхарал совгIа шоай кердa, сийрда социалистически общество хьалъе могарг хилар.

Советски социалистически демократе берригача наха массане юкъара а, нийсса а, духьала а харжара бокъо а йолаш, къайлагIа кхадж а тоссаш хоржамий бокъонаш еннад, вай социалистически мехка дахача дерригача къамашта цхьатара бокъо еннай. Из тайпа бокъо хила йиш яц буржуазни цхьаккха а мехка.

Дукха ха йоацаш арадаьннад хоржамий округаш вIашагIйохкаш дола Указаш. Аллха хоржамий округаш ювцигта хинна Iац из. Царех хIаранеца дийна нах, цар хьнаре къахьегам ба. Дерригa а диъ шу мара даьннадац СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш хинна. Мел доккхий хувцамаш хиннад цу лоацача хана! Хьалха хоржамий 700 округ хиннача хIанз 731 округ хиларо къьига къахьокх вай мехка баха нах дукхагIа хилилга, керда городаши посёлкаши хьалъелга. Эрий ихкача аренашка итташ бIаьш бола советски нах къахьегаш болх.

Лакхехьарча Советашка хоржамий кийчо елга доладеннад. БIаьш бола дIадахача хоржамашка балхаш даь, доккха опыт йола агитатораш кердача низаца балхаш де доладелар латт. Сийдолаш ба вай мехка халкъа вахар тоадара, дерригача дунен тIа машар оттабара тIехьа лоаттабу къовсам дIабовзийташ агитатораша лелабу болх. Фу хила йиш я Советски Союза чура а арахьара а политика нахага дIайовзийтар дал сийдолашагIа! Из политика а Советски Союза карагIдаьннараш а дIадовзийтар берригача агитаторий, клубай, библиотекай, культуран дворецай, культуран ерригача учреждений болхлой сийлен декхар да.

Агитацени пропагандани деррига низаш тIадахийта хила деза хоржамашка толамца кийчо ярна, советски халкъа карагIдаьннараш, Коммунистически партеси Советски правительстваси халкъашта юкъера машарадаттачура балхан лоаттабу къовсам дIабовзийташ хила еза из.

Хоржамашка кийчо елга хIанз мара доладеннадац, хIанзе а дукха агитпункташ, клубаш, библиотекаш я хоржамашка кийчлуш хоржамий бокъонаш, социалистически гIишлоне карагIдаьннараш дIадовзийташ литература кийчъеш, выставкаш еш.

Вай агитатораштa шортта материалаш я хоржама компанин дIахьош агитаци ярна. Вай мехка, Нохч-ГIалгIай республикан боахаме, культурни вахаре карагIдаьннараш хьагойташ йола цифраш, бакъдараш тIадолаш материалаш корайогIаргья моллагIча городе, районе, юрта. Эшаш йола материалаш вахарцара хьалахар, ший республикан, ший района, Советски Союза толамаш дIахьохкар агитатора сийлен декхар да. ХIара хоржама участке, клубе хоржархо чувоагIаш цунна гуш хила еза бокъонца йола низ болa агитаци, къахьегамца керда толамаш дахарна, къамашта юкъера доттагIал чIоагIдарна, коммунизм хьалъярна тIехьа мамогга къовсам лоаттабарна из тIахьехаш дола лозунгаш, плакаташ. Хоржамаш хила шу бутт гаргга ха йиса яле а цхьаккха а ди дIадахийта йиш яц пайдана болх ца беш. Хоржамий кампанес тоабеш айбеза хоржамий участкай, партийни дешара цIеной, клубий, библиотекай, культуран ерригача учреждений болх, уж политически болх бара бокъонца йола центраш, партийни организацешта хьнаре гIо деш хила еза.

Вайна ховш да дIадаха 1957 шу Советски Iадала шовзткъа шу даьнна, промышленносте а юрта боахаме а доккхий толамаш даьха, вай мохк дунен тIа Iилман хьалхе яьккха мохк хилар дIахойташ йола Лаьттан спутникаш кхьаь шу хиннилга. Шеко йолаш дац 1958 шу вай Даьнено кхы а тIехдола доккхий толамаш доахардолга, халкъа вахар кхы тIа а тоалургдола шу хург хиларах.

Пачхьалхкенна доал дара бокъо къахьегамхошта еннача советски демократен байракхана, вай халкъ ше мехка да хилар ший баьчан—Советски Союза Коммунистически партен толамашта доза советски Iадала лакхехьарча органаш хоржача денга.

ВЦСП-е

СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш деш профсоюзни организацеша дакъа лацарах

СССР-а Лакхехьарча Совете хоржамаш деш профсоюзаша дакъа лацарах соцам баьб ВЦСПС президиумо.

Вай мехка пачхьалхкен лакхехьарча органе — СССР Лакхехьарча Совете 1958 шера 16 марте хургдола хоржамаш, йоах соцам тIа,советски нахьа вахар чухь доккха политически лоархIамера гIулакх да.

Хоржамаш дарга лелаеш йола кийчо чакхйоал экономикан а культуран а деррига социалистически доакъош керда дегIадар айдаларца. Коммунистически партени советски правительствоні гонахьа кхотаденна дола Советски халкъаш, чIоагIа ьннар айдаларца къовсам лелабеш да Советски Союза Коммунистически партен XX-ча съездан историен лоархIам бола, халкъашта юкъера машар доттагIали чIоагIдара решенеш кхоачашъярна.

Коммунистически партес, йоах дIахо соцам тIа чIоагIа уйла тIайохийт бокъонца йола советски халкъа демократи махулла шерьярна. Ваи пачхьалхкен чухь къахьегамхой шерра чуоз пачхьалхкенна а боахама а гIишлош хьалъеча а хьалхале лелаярна. Эггара демократически йолча конституцен лардаца СССР-а Лакхехьарча Совете хоржамаш даро йиш хулийтаргья, бокъонца болча шоай мехка да — къахьегамхой дIахо творчески инициатива шеръярна.

ВЦСПС-а президиумо, профсоюзий советашта, профсоюзий центральни, республикански, краяй, областий, фабрично-заводской комитеташта тIадулл СССР-а Лакхехьарча Совете хоржамаш дарга кийчо яра а уж чакхдахарна а геттара чIоагIа дакъа лацар.

Хоржамашка кийчо яра а уж чакхдахара а бола профсоюзни организацеш берригa болх чакхбала беза, дIахо боахама а культуран а гIирсаш хьалдарна, 1958 шера халкъа боахама планаш хIара предприяте хоачаш а тIехкхоачаш а ярна, балхах хьахур хадданза дегIадоаларна, продукцен дикал лакх а еш цох шоай дIабода мах кIезигбарна йола оагIора.

Профсоюзни организацеша болхлоштен гIулакхера нахан юкъе агитационни болх боржабе беза Коммунистически партеси Советски правительствоси лелош йола чурен араьхарен политика царна дIа кхетаеш, ССКП XX-ча съезда решенеш царна дIайовзийташ, Сийлахь-йоккхача Октябрьски Социалистически революцен шовзткъа шу дизарга хетаьча СССР Лакхехьрча Совета юбилейни сессен решенеш, ССКП ЦК декабрьски Пленума решенеш дIайовзийташ.

Къахьегамхошта дувца деза вай Даьхено яьхача дерригдунен-исторически лоархIам болча котолонех, партеси правительстваси дуне тIемагIа лорадарна а керда тIом хьара ца хилийтар е леладеча гIулакхех.

Профессиональни союзаш декхарийла я СССР-а Лакхехьарча Совета депутаталла коммунистий парте боацарий йохо йиш йолаш цхьан йолча блока юкъе — вай Даьхен дикагIа бола къонгаши мехкарий хоржарна, къахьегамхой вахаралелара хьал айдарна Коммунистически партен политика чакхъяккхарна чIоагIа къовсам лелоргбола нах харжарна а.

Харжархошта юкъе агитационни болх чакхбаккхарна лерхIаш да клубех, цIеноех, культуран дворцех библиотекех, кепа йоазонах, кинох, радиох, телеведенех, кхыча гойтара агитацен хIамаех бизза пайда эцилга. Предприятешка, культурни учреждеников, общежитешка, хоржамий участкай агитпункташка, лекцеш, докладаш, беседаш, харжархой вечераш е еза. СССР-а Лакхехьарча Совете хоржамаш дарга сийна шерра спортивни яхьаш лелаяр вIашагIдолла деза.

ВЦСПС Президиумо берригa профсоюзий членаш-болхлой, болхлой-кхалнах, инженераш, техникаш, гIулакхера нах, дебаа багIараш тIахьех хоржамий компанена дика дакъа лоацаш юкъе бахарна, шерагIа социалистически яхь йоаржае, СССР-а Лакхехьарча Совете хоржамаш дарна керда къахьегама толамашца духьал дахарна, коммунистически гIирс хьалбара новкъа дика гIулакхаш карагIдувлаш вай халкъаш дIахьалха кхувлача Коммунистически партена гонахьа кхы а чIоагIа-гIа кхотабарна.

ВЦСПС Президиумо берригa профсоюзни членаш тIахьех хIанза хургдолча СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш деча хана, цхьа барт а болаш коммунистийи парте боацарий блока кандидаташ харжарна.

ВЦСПС Президиумо тешаш я къахьегамхой цхьоагIо лелаяра гIулакх профсоюзни организацеша дика кхоачашъергхилара, СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара къахьегамхошца дакъа лоацилга Iалашдергхилараха вай мехка пачхьалхкен Iадала лакхехьарча органе йохаргIацача коммунистийи парте боацарий блока кандидаташ хоржила Iалашдергхиларах а.

Москва. Ще майдане. В. И. Ленинен И. В. Сталинен Мовзолее болх къахьегамхой. В. Коневойи В. Егоровен сурт.

Фотохроника ТАСС-и.

Нохч-ГIалгIай АССР-ерча МТС-ашка а совхозашка а 20-ча январь 1958-ча шера трактораштеи комбайнаштеи ремонт ярах йола отчет

	трактораштa				комбайнаштa			
	план	хоачашъяр	% %	10 дийнахь лакхийтар	план	хоачашъяр	% %	10 дийнахь лакхийтар
Лермонтовски	67	48	72	2	17	9	52	—
Веденски МТС	17	12	71	—	7	—	—	—
Грозненски МТС	62	50	81	—	22	19	86	—
Горячеисточинск	16	20	115	9	12	2	17	—
Грознески с-з	31	23	74	5	25	—	—	—
Ермоловский с-з	16	13	81	2	8	6	75	—
Шура № 1	21	14	67	4	9	—	—	—
Старо-Юртовски	20	13	65	—	6	—	—	—
Гудермесски	42	47	111	2	13	5	38	—
Каргалински МТС	60	45	75	3	2	3	150	—
Курчалоевски	46	31	67	4	20	2	10	2
Малгобекски	24	28	117	—	6	7	117	—
Ингушски с-з	39	41	105	6	20	4	20	—
Гвардейски	41	31	76	—	12	16	133	—
Надтеречни с-з	54	33	61	6	20	4	20	—
Октября 40 лет	45	28	62	7	14	—	—	—
Назрановски с-з	70	40	57	25	41	—	—	—
Кировски МТС	70	65	93	5	18	13	72	—
Наурски МТС	55	50	91	6	11	7	64	4
Советски МТС	19	13	68	3	1	—	—	—
Карабулакски	49	45	92	6	22	10	45	—
Нестеровски	26	27	104	5	10	6	60	—
Орджоникидзевски	80	68	85	5	33	20	61	—
Красноармейски	94	56	70	14	19	12	63	—
Предгорни с-з	49	24	49	4	7	3	42	—
с-з «Джалка»	38	24	63	1	16	10	63	—
Шалински с-з	36	28	78	5	15	12	80	—
Червленски	47	32	68	3	5	5	100	—
Шелковски МТС		45	36	80	4	5	125	—
Шури № 2	24	20	83	1	6	2	33	—
Еррига совхозашка	706	513	73	93	260	85	33	—
Еррига МТС-шка	600	502	84	41	161	97	60	7
Еррига республике:	1303	1015	78	143	421	182	45	7

ПЛИЕВ Ахьмад.

ЛЕНИНАХ

Ерриг Даьхе сийрда яьккха
Я Ильича лампа йоагаш,
Халкъа вахар тоадь лакха,
Ба Ленина хьехам бахаш.
Баьчан васкет вай ду
кхоачаш,
ЙогI вай цунца сийрда гIала.
Ди тIехь лагIа лакхагI ювлаш,
Я хьа тIехье, шек ма вала...
Я хьа парти тхона хьехаш —
— Хьо ва тхоца масса хана.
Нийсча новкъа тхо
дIакхувлаш,
Латт хьа парти къулба хинна.
Дийна барел дийнагI волаш,
Хьо ва тхоца массаз вахаш,
Коммунизман новкъа долхаш,
Хьа хьехамца да тхо дахаш.

Туркменски ССР. Чарджоу суперфосфат йоаккха завод хьалъе йолаеннай.

Цу кердача предприяте деррига производственни балхаш машинашца дергдолаш да. Цу заводо цхьан денбус дикача химически удобрени бIаьш тоннаш арахеца ргъя.

Доагама электростанцеи, механически мастерской, котлонаш а кхыйолча а цехий монтаж ещ латт цига.

ХьагIа доагIача шера шолагIча кварталe доагама электростанци йисте яьккха эксплуатаце дIаяла чIоагIо яьй гIишлонаш ерий коллективо.

Сурта тIа: суперфосфатни завода хьалъеш латтача доагама электростанция я.

Колхозий доккхий пайдаш

Вай Нохч-ГIалгIай республикерча колхозий пайдаш хIара шера лакхлуш латт. Комсийи сомийи бешамаш лелаярца, жаи доахани леладарца, вай респуликерча юртоахама артелаша миллионаш лоархIам болаш пайдаш ду.

ДIадахача шера Шелковски районерча «Коминтерна» цIерагIа йолча колхозо 3,5 миллион пайда кхаьчаб. Духхьал жа леладарца 2 миллион пайда кхаьчар царга.

Сунжески районерча «XIX партсъезд» цIи йолча колхоза пайдаш чIоагIа лакхденнад. Массехк таипара боахам лелабу цу колхозо: сомии бешамаш, хьонаш, дIадув ялат кхедерга лелаш.

Сохка 8 миллион сом пайда кхаьчаб цу колхозага.

С. ВОРОНИН.

Мамай Николая хьокхамца

Уссурийск (Приморски край). Мамай Николайс хьалхале лелаеча шахтерий бригада доладь гIулакх могадир Приморьерча хьутедараша. Краерча Леспромхозашка болхлоаш шоай планал тIех декхараш тIайиду. Из да хIара хьу кийчъеча болх беш волчо 0,3 кубометр дийнахьа норма лакхе езилга. Цудухьа укх цхьан шера керда хьалъеча гIишлонашта шин бIаьн шовзаткъен йиъ эзар кубометр соахка кийчъяьчул дукхагIа хьу чийчье вIаштIехьадарга цар.

Улахински леспромхоза болхлоша лахьхIад укх шера хIара хьутедачунга 510 кубометрага дIакхоачаш хьу кийчъайта.

(ТАСС).

Днепропетровски область. «Криворожсталь» яхача заводе болх бе йолаеннай конвертерный цех. Укхаза болат кердача технологеца доаккха — технически цIенача кислородаца хила доаккх.

Сурта тIа: Кердача цеха чура че.

Фотохроника ТАСС.

ССКП обкоме

Хьайбаш Iангара даха дика латташ ха а гIожен мошен доакхар а доллашехьа а республикен доахангара йоаккха шура дукхагIа яккхар геттара мела лелилга белгалдаьккхар ССКП обкома секретариато. ЦхьайолчA колхозашкеи совхозашкеи январа итт дийнахьа шура йоаккхилга дIадахача шера декабра бетта тIеххьарча итт денга нийсдича лохденнад. Къаьстта чIоагIа лохденнад Сунженски, Малгобекски, Грозненски районий колхозашка, № 1 йолча шурий, Шалински, Ингушски, Грозненски шурий, Джалкински совхозашка.

Шура яккхар лохдаларо лоархIам болаш кIезигдаь пачхьалхкенна из дIалулга а кийчлой а. Масала, Грозненски района колхозашеи совхозашеи декабра бетта тIеххьарча итт дийнахьа пачхьалхкенна дIаелар 2.100 центнер шурий, хIаьта январе итт дийнахьа елар 1.800 центнер мара яц. Шура дIалулга ииттa лохдаь Урус-Мартановски Наурски райошаша. Бахача нахагара шура эцилга во лелаю керда шу доладелча дензеррига а 27 центнер мара шура ца ийцача дулха-шурий промышленноста тресто.

Шура яккхар а пачхьалхкенна дIаялар а лохделар партен райкомаши райисполкомаши, къаьстта Сунженски района (райкома секретарь новкъ. Истратов, райисполкома председатель новкъ. Андрианов), Грозненски (райкома секретарь новкъ Филлипов, райисполкома председатель новкъ. Дудник). Урус-Мартановски (райкома секретарь новкъ. Васильков, райисполкома председатель новкъ. Эрбиев), хIаьта иштта юртбоахаман управлене (управленен начальник новкъ. Русин, заместитель новкъ. Мельгунов) шура йоаккхача хьайбашта доал делга мела леладарах, хьайбаш леладеча фермашка балхаш деча колхозникаштеи совхоза болхлоштеи юкъера организаторски болх мел барах. Цу дерригнеша а толхадаьд доахана гIулакх дар, лохденад шура яккхар. Колхозаша а совхозаша а беззача тайпара низ тIа а ца бохийташ, шоай торонел кIезагI йоакх шур. ЦхьайолчA партен райкомаша а колхозийи совхозийи первични партийни организацеша Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Советен НГIАССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дарна йолча кийчоно айяь йола къахьегамхой политически производственни активность эсала тIаерзаю шура яккхара хьокхамаш лаккхадахарна.

Партен обкома секретариато декхарийла яьй ССКП райкомаши райисполкомаши хIара къаьст-къаьстача колхозен совхозен шура яккхара а пачхьалхкенна дIаялара а болх мела лелара бахьанаш гучадаха хIаьта пачхьалхкенна плани тIайийца декхараши кхоачашдара эшаш дола гIулакхаш кхы тIехьа ца доахаш чакхдахьа. Шера а колхозашкеи совхозашкеи хьайбола нахагарен пачхьалхкено шура нийяр вIаштIехьадаккхара теркам а беш; хIара колхозан совхозан, хIара ферманнен доярканнеи белгалъе еза шура яккхара а пачхьалхкенна дIаялара а декадаех беттаех йоагIача шу задахкнеш; шура телаш долча доаханна гIулакх дар тоаде деза, вIашагIдолла деза шура телаш дола доахан дика кхабар, царна силос, барда а телаш хIаьта гIожача доакхарх кага йоакхаш дIайхача хица кIаьд а деш.

ССКП райкомашти райисполкомаштен, совхозий директораштен, колхозий правленешта тIадиллад боахама чухьарча эшарашка шура ахийтар юхаозар, пачхьалхкенна шура дIателара а йохкара а плани социалистически обязательстваши республиканкан хIара колхозагеи совхозагеи кхоачашъйтара духьа. Шуран промышленностен трест (управляющи новкъ. Вольский) декхарийла я кхы тIехьа ца доаккхаш колхозникашкарен кхыболча нахагарен шура хьайяр вIаштIехьадаккха, духьала цу гIулакха шурий сборщикаш къоаста а баь.

ССКП обкома секретариато республиканкан колхозаштен совхозаштен могадь хьайбаш леладераштa, доаркашта, фермай заведующешта, хIаьта колхозийи совхозий оттабена специалисташта ца дахкаш дола доахани шинариш дахка дола далийтар вIаштIехьадаккхарах шоашта доагIачул совгIа къахьегама деноши алапийн оттаде.

Юрта боахама управленен начальник новкъ. Русини цун заместитель новкъ. Мельгунови декхарийла я колхозашкеи совхозашка, МТС-ашта хIаьта лелаяр тоаде, тIехьабIача колхозашкен совхозашкен шурий фермашка болх тоабарна специалистий группа яхийта.

ССКП райкомаштен первични партийни организацешта тIадиллад хьайбай фермашка болх колхозий коммунисташи, комсомольцаши, дикагIа бола кагирхойи бахийта, хIаьта хьайбаш леладеча болхлошта юкъера политически кхетам болх тоабе, СССР-ен НГIАССР-ен Лакхехьарча Советашка хоржамаш дар йоккхача балха кага нашца деза дар духьа социалистически яхь йоаржае.

Патриотически гIулакх могадаьд

Курск. Донецки горняка Мамая Николая бригадо доладь патриотически гIулакх могадаьд Курскерча предприятешкен гIишлонаш хьалъечен. Механически завода фрезировщик волча Мальцева Иванен цу заводa токарь волча Афанасьева Степанен хIара дийнахьа заданес лахьхIа хинначул 35-40 процент дукхагIа изделеш е декхар тIайицад. Толамца кхоачашдеш ба уж шоай декхар.

«Курскстрой» треста каменщикаша Ю. Корнелюкен М. Сидороваси, Л. Малаховаси тIайицад сменни нормал совгIа 0,3-0,5 кубометр гIовнаш кхалдоттилга.

Дерригача дунен болхлой баьчча В. И. Ленин

Дуне тIа мел дахача къамий къахегамхой сийлахь - воккха баьчча Владимир Ильич Ульянов (Ленин) ваьв 1870 шера апрель бетта 22 дийнахьа Симбирск яхача (хIанз Ульяновск) Цун да а нана а дукха дийша, бакъдар, нийсхо дукха дезаш, шоай заманна хьалха латтача наьха мугIарех нах хиннаб. Цу тайпара хьаькъал, кхетам хургдолаш кхетадаьд цар шоай бераш а.

Ленина да мещанашха саг хиннав. Симбирскен губерне халкъий училищай инспектор хиннав из хьалхагIа, тIехьагIа дукха шерашка дика болх барах халкъий училищай директор а дворянин а ваьв цох.

Ленин чIоагIа хьаькъал долаш, сиха хIаман хьисап дулуш кIанк хиннав. Пхи шу даьлча деша ховш хиннад цунна. Ийс шу даьлча Симбирскерча гимназе деша а хайна тIехдика дешарах классера классе массаза вала совгIаташ а телаш цигара дийша ваьннав из, дошо медаль а йоаккхаш.

Ленин гимназе дешаш вагIача хана цун воккхагIа вола воша — Александр, Петербургерча (Ленинград) университете дешаш вагIаш хиннав. 1885-ча а 1886-ча а шерашка каникулах ше цIаухаш, шийца К. Маркса «Капитал» яха книжка кхухьаш хиннад цо. Ленина ший 15—16 шу мара доацача хана дийша кхетадаьд из К. Маркса книжка а, эрсий революционера — Н. Г. Чернышевске «Фу де деза» яха книжка а, Н. А. Добролюбовс, В. Г. Белинскес, Н. А. Некрасовс, Д. И. Писаревс, иштта кхыбараша а яздаь книжкаш. Цу книжкаша чIоагIа политически кхетам беннаб Ленина.

Къона волча хана Волгана йисте ваьхав Ленин. Цига городашка а юрташка а бахача эрсий къахьегамхошта паччахьа Iаьдало тIалоаттаду къыза Iазап а, къаьстта кхыча къамех болча кахьегамхошта—татарашта, чувашашта, мордовцашта, кхыбарашта тIалоаттаду шолха къиза Iазап а гуш хиннав Ленин. Цудухьа яьхад Ленина паччахьа Iаьдал къамий набахте я.

Ленина 11 шу доалача ханна, «Народная воля» (Халкъан мукъале) яхача партес соцам баьб Александр II яха паччахьа ве аьнна. Из соцам кхоачашбаьб 1881 шера март бетта цхьоалагIча дийнахьа народовольца Гриневицке, бомба теха Александр II яха паччахьа ве а вийна. Цу гIулакхо дархдаь паччахьа Iаьдал кхы а къизагIа низаш де доладеннад. Деррига дикагIа мелдола лаьтташ, фабрикаш, заводаш, бакъонаш дворянашка, помещикашка, капиталисташка кхыча бIаьхийча нахага хиннай. Деррига дуне леладеча, доахадеча къахьегамхой лаьтта а цхьаккха бокъо а хиннаяц.

Ленина воккхагIа вола воша Александр а хиннав революционер, паччахьа къиза Iаьдал доха а даь кхы дикагIа дола Iаьдал оттаде гIерташ. 1887 шера из а кхы цун новкъостий а къахьегамхоштеи революционераштеи къиза низаш деш вола Александр III яха паччахьа ве кийчлуш хиннаб. Паччахьа Iаьдала из гуча а даьнна, 1887 шера март бетта цхьоалагIча дийнахьа Ленина воша Александр а, цун новкъостий а, лийца а лийца, май бетта 8-ча дийнахьа Шлиссельбург яхача крепосте боабаьб.

Паччахьа палачаша воша веро кхы а чIоагIъяьй Ленина революционни уйла. Цхьабакъда, цу ханара народовольций уйлаш Ленина харцахьа лоархIаш хиннай. Цо аьннад «Тхо цу наькъаца гIоргдац. Цу наькъаца даха дезац».

Казански университете юридически факультете деша хайнав Ленин 1887 шера. Цига революционни уйлаш йолча студентех дIа а кхийтта, царна хьалхале а лелаеш, революционни кхетам а луш болх беш хиннав Ленин. Цу шера ноябрь бетта Москве а, декабрь бетта Казане а студентай революционни демонстрацеш а собранеш а хиннай. Ленина Казане студентий собрани гул а яь, революцинни къамаьлаш даьд студенташка.

Цудухьа 1887 шера декабрь бетта 4 дийнахьа лийцаб Ленин а кхыбола студенташ а.

Ленина леладечунга къайлагIа хьожилга полицена тIа а дилла, набахтара ара а ваьккха Казански губернерча Кокушкино яхача юрта ваха вахийтав Ленин 1887 шера декабрь бетта. Цига дешаш ший хьаькъал лакхдеш а, къахьегамхой хьалага хьожаш а шу гаргга ха яьккхай цо.

1888 шера Октябрь бетта Казане юхаваха бокъо еннай Ленина. Цига университете юха деша дIаа ийцавац из, доазол дехьа дIавахийта со аьлча, цига а вахийтавац.

Казане Н. Е. Федосеев яхача революционера вIашагIъеллача кружоках дIа а кхийтта Марксеи Энгельсеи Iилма а Iомадеш, болхлоштеи къахьегамхоштеи юкъе революционни болх а беш цхьа шу гаргга даьккхад Ленина. Из болх паччахьа жандармашта гуча а баьнна, 1889 шера июль бетта 6-ча дийнах Федосеев а лаьцав цун кружок а йохаяьй. Ленин ца лоацаш висав из май бетта 3-ча дийнахь ший дезалца Самарски губерне ваха вахар бахьан долаш.

Цхьан шераи ах шераи ше дешаш кийч а венна 1891 шера диплом первой степени а йоаккхаш массанел а дикагIа Петербургерча университета юридически факультете ерригача курса экзамен еннай цо. Экзамен дIаенначул тIехьагIа Самарски окружной суде защитникалла дIаязваьв Ленин. Цо защищать дераш къахьегамхой дешаш хиннад. Самаре, Марксеи Энгельсеи яздаь книжкаш эрсий меттала кIезига доландаь, немцийи французийи меттала яздаьраш а Iомадаьд, Марксеи, Энгельсеи язъяьча «Коммунистий партен манифест» яхача книжкана эрсий меттала перевод а яьй Ленина. Из перевод Самаре Ленина вIашагIъеллача марксистски революционни кружоко Iомаеш хиннай.

Цу хана дийшача наха а революционерашта а чу народникий уйлаш йоахкаш хиннай. Народникаша яьхад Россие капитализм дегIа ягIац, ахархой дукха ба, болхлой кIезига ба, цудухьа Росси ахархой общинашка гIолла яха еза социализме. Ленина а кхиболча марксисташа а яьхад, Росси капитализм а цунца болхлой класс а сиха дегIадоагIаш латт, болхлой классага хьалхале а йолаш царна тIехьа къахьега ахархой а болаш мара мохк социализма баха йиш яц. Цу хьакъехьа йола народникий уйлаш йохаеш марксистски яраш чаккхйоайхаш болх беш хиннав Ленин.

Болхлой болама центра гаьна уллача Самаре беча балхах кхоачам хулаш хиннабац Ленина. Цудухьа 1893 шера август бетта Петербурге вахав из. ЧIоагIа хьаькъал долаш, Марксеи Энгельсеи Iилма дика ховш, революционни болх дика вIашагI болла ховш из хилара, Петербургерча марксисташа шоай баьчча ваьв цох.

Петербурге народникий уйлашца а, марксизм харцахьарча новкъа яккха гIертача «легальни марксисташ» яхачарца а чIоагIа къовсам лоаттабаьб Ленина. Цул совгIа Ленина яьхад кружкашта юкъе кхайкаяь ца юташ, берригача болхлошта юкъе марксизм дIакхайкае а еза, болхлошта юкъе болх а беш, болхлой бахарца цар гIулакхашца революционни болх бувза а беза.

1895 шера апрель бетта Петербургарча марксистсаш доазал дихьа вахийтав Ленин, Г. В. Плехановга хьалхале а йолаш «Освобождение труда» (Къахьегам мукъабаккхй) яхаш цIи йолча группаца связь вIашагIйолла а, болхлоша атта кхетаергйола брошюраш кепа йоазонца араяха а.

Цигара цIавенав Ленин 1895 шера сентябрь бетта. Ше цIакхаьчача гурахьа Петербурге мелйола болхлой марксистски кружокаш вIашагIа а теха, «Союз борьбы за освобождение рабочего класса» (Болхлой класс мукъаяккхара тIехьарча къовсама союз) яхаш революционни организаци яьй. Цу союзо чIоагIа революционни болх баьб.

1895 шера декабрь бетта революционни болх барах Ленин лаьцав. Бийтта бут набахта баьккхачул тIехьагIа февраль бетта 1897 шера 3 шу суд а яь сибарегIа вахийтав Ленин. Ше сибарегIа даьккхача кхаь шера 30-нел совгIа, болхлой а революцен а болама хьакъехьа болх язбаьб Ленина. Цу балхашца хьехам баьб Ленина марксистски организацешта уж нийсача новкъа йоахаш.

1900 шу долалуча ханна, сибарегIара ше мукъаваьлча, доазол дихьа а ваха «Искра» (сийг) яха газет арадаьккхад Ленина. Цу газето, Ленинга хьалхале а йолаш, чIоагIа болх баьб марксистски парти вIашагIйоллара, болхлоштеи кхыча къахьегамхоштеи марксистски хьехам балара, болхлойи революцени болам а марксизм а харцахьа даккха гIертараш бохабара.

Апрель бетта 17 дийнахьа 1903 шера гулъеннай РСДРП шоллагIа съезд. Цу съезде чIоагIа къовсам лаьттаб ленинцаштеи опортунисташтеи окъе парте программа а устав а къувсаш. Ленина а цун новкъосташ а яьхар котдоалаш опортунисташ эшаш чаккхъяьннай шоллага съезд. Цу хана денз Ленин а цун новкъостий а дукхагIа хиларагIа большевикаш аьнна цIи дIаяхай цар.

1905 шера революци хиннача хана, ноябрь бетта доазол дихьара цIа а вена революцена хьалхале лелаеш хиннав Ленин. Из революци ийшай опортунисташа болхлойи, ахархойи, кхыча къахьегамхойи барт цхьоагIо вIашагIа ца кхетийтар бахьан долаш.

Революци эшаяьчул тIехьагIа Ленина ший беррига а низ тIабахийтаб, революци хIана ийшай болхлоштеи къахьегамхоштеи дIахойташ, цига даьнна гIалаташ, кхоачамбоацараш тоадеш, большевикий парти низболашагIа хургйолаш из вIашагIа йоллаш, марксистски Iилмах революционераш а беррига къахьегамхой а дIакхетабеш, ликвидатораша, отзовисташа, троцкисташа, меньшевикаша, эссараша революцена а болхлой болама а лелабу тийшаболх гучабоахаш, кердача революцен тIема большевикий парти, болхлой класс, беррига къахьегамхой кийчбеш.

Декабрь бетта 1907 ш. большевистски парте гIо а аьнна Ленин доазол дихьа вахав. Цига а революционераш вIашагIа бетташ, царна хьехаш, шоллагIча интернационала опортунистащца къувсаш болх баьб Ленина. 1912-ча шера Праге хиннача парте конференцес меньшевикаш - ликвидатораш партена юкъера ара а кхайса бокъонца большевикий парти яьй. Цу шера Петербургерча болхлоша «Правда» яха газет арадаха доладаьд.

Империалистически тIом болча хана Ленина яьхад империалистически тIемах граждански тIом бе беза, беррига а къахьегамхой шо-шоай мехкашкарча бIаьхийча наьха IаьдалагIа лата беза. ШоллагIча интернационала баьччаша болхлошкеи кхыча къахьегамхошкеи шоай даьхе лорае еза яхаш, бIаьхийча наьха хьашташ бахьан долаш уж вIашагIа а боабеш, деррыгача дунен тIарча болхлой болама а интернационала тийшаболх баьб. Из тийшаболх гучабоаккхаш къахьийгад Ленина.

Ленинга хьалхале а йолаш Россерча коммунисташа баьчча балхо, салтий шинелаш ювхаш а ца ювхаш а хиана болхлойи къахегамхойи паччахьа Iаьдала духьала а баьха из дохадир февраль бетта 1917 шера. Мехка ши Iаьдал эттар: бIаьхийча наьха Временное правительствои Болхлойи салтийи депутатий Советаши.

Цу ханна апрель бетта 3-ча дийнахьа Ленин доазол дихьара цIа а вена, буржуазно-демократически революценгара социалистически революценга миште даха деза аьнна «апрельски тезисаш» а яздаь «Деррига Iаьдал Советий кара даха деза аьнна» лозунг арадаьккхад. Июль бетта хинна болхлойи къахьегамхойи демонстраци топаш теха йоха а яь Ленин лаца аьнна приказ деннад Временни правительствос.

Ленина кара ца а водаш, къайлагIа болх а беш коммунистий парте барт цхьоагIо вIашагIа а елла, Болхлойии салтийи Советаш шоашкахьа а яьха, болхлой классана тIехьа къахьега ахархой а болаш, коммунистий партега хьалхале а йолаш октябрь бетта 25-ча (7 ноябре) революци а яь бIаьхийча наьха Iаьдал доха а даь Советий Iаьдал оттадаьд. Временни правительство лаьцай.

БIаьхийча наха, цар новкъосташа - меньшевикаша, эссераша, кадеташа, кIайча казакаша, кхыча мехкашкарча бIаьхийча наьха паччахьалкхенаша шоашта могар даьд, тIемаца Советий Iаьдал доха а даь бIаьхийча наьха Iаьдал дийнде гIерташ. Цох хIама хиланзар. Ленинга хьалхале а йолаш коммунистически партес вIашагIа деллача Советски эскаро, бIаьхийча наьха а цар новкъостий а эскараш тIемаца эша а даь Советий Iаьдал чIоагIдаьд.

Вай мохк, тIемо бохабаь боахам тоа а беш культура лакх а еш социализм оттае болабеннаб, цу ханна январь бетта 21 дийнахьа 1924 шера Ленин кхелхар.

Ше сакхетарг хиннача хана денз ший беррига низ, хьаькъал, уйла болхлой, кхыча къахьегамхой, тIехьа дисача зIамигача къамий бокъо яккхара, дуне тIара хоарцо дIа а яьккха, бакъдар нийсхо оттаяра дIаделар Сийлахь - Воккхача Ленина.

Ленина хьийга къа дайнадац, цIаккха а доврг а дац. Вай мохк социализм а оттаяь коммунизмага бодаш латт. Ленина хьехамца болх а баь, шоай мехкашка болхлой Iаьдалаш а оттадаь, дукха халкъан демократен мехкаш социализме долхаш латт.

Харцо йоха а яь, нийсхо котйоаккхаргья Ленина хьехамо.

В. И. Суриков—сийлахь-воккха эрсий художник

24-ча январе 110 шу доал цIихазаь вола эрсий художник В. И. Суриков ваь (1848 ш.)

Партен кандидат-агитатор

Ше ваьча мехка юхаваро чIоагIа дог гIоздаьккхар ткъаьитт шу даьннача Додов Сараждина. ЗIамига волаш вахар из Малгобекски района Советское яхача юртара. Цхьабакъда бер долаш шийна дезаденна гувнаш, хьунаш йицъяланзар цунна, ше ваьча моттигашцара безам дега чура баланзар цун.

ЦIавеча ший деррига хьинар тIадахийта республика юхаметтаоттаярна къахьега волавелар Сараждин. Цхьаккха а болх дегаза хетацар цунна. Юрта бахача берригача нахаца цхьана кхашка юкъара сомий бешамаш дIайогIача болх бора цо.

Дега чу кхоабаш яр цун сийлахь-йоккхача коммунистически парте вахара уйла. Ший эггара гаргагIа болча новкъосташка оалар цо:

— Коммунистически парти мара яц эггара нийсагIеи хьаькъал долашагIеи йола парти Цо цIаккха а котдалийтац нийса доацар. Алхха из я вай къаманна даь харцахьара гIулакх тоадаьр. Из бахьан долаш торо хилар вай воай дай баьхача а моастагIех лийтача а моттигашка цIадахка. Вай партен гIулакх бахьан долаш деррига дIадала кийча ва со, нагахьа дезе сай са а!

ХIаьта уж алхха дешаш хинна Iацар. Царех хоалора вахар довзаш вола, ше дер хоадам боллаш деш вола саг: дега чура доагIаш дешаш дар уж. Додов Сараждина эггара хьалхарчарца раьза хиле, тIаэцар партен кхайкамаш.

«Ингушски» совхоза пхелагIча отделенен хьалхале лелаечарна, коммунисташта хоавелар хьинаре, хьаьнала къахьегаш, тешаме вола болхло. Отделенен парторго Додовца къамаьл а даь, гIулакх тIадиллар цунна — болхлошта юкъе агитационни болх лелабе аьнна. Ше гIодир Сараждина беседай план оттае а, эшшаш дола литература лаха а. Дика кхоачашдора Додова шийна тIадилла гIулакх.

...ЦIаккха а бицлургбац Сараждина 1957 шерара август. Цу бетта цун дега чу хинна уйла кхоачашхилар: из ССКП члений кандидаталла дIайицар. Дог ураэтта Додов кхы а хьинарегIа волавелар агитационни болх бе. Каст-каста бIаргаго йиш яр Сараждин наха юкъе, хьайбаш леладеча фермашка. Ший беседашца цо дувц тайп-тайпара дешаш: ССКП ЦК декабрьски Пленума соцамаш, СССР-а Лакхехьарча Совета ийслагIча юбилейни сесен хьакъехьа, мехкашта юкъерча гIулакхех, советски правительствон чухьарча а арахьарча а гIулакхех. Агитатора дика карагIдоал вай берригача мехка гIулакхашца ший отделенен, ферман, къаьст-къаьстача болхлочун декхараш дувза.

Агитатор масса хана кийча ва болхлочоа дешаца а гIулакхаца а гIо де. Иштта, ший цIенна ремонт еш хиннача Картоев Дзахена гIо дир цо строй-материалаш лаха а цIа тоаде а.

ТIехьаькхувш йола культураш чуэцача хана ССКП члений кандидато Додовс чIоагIа къахьийгар. Дукххача болхлой цIагIа хилар, хьалхашка латтача декхарех дIакхетабир, хьажкIаш чехкагIа чуэцарна гIо де аьнна кагирхошка тIахьехам бир. Кагирхой бригада вIашагIа а елла, ше дIаэттар цунна керте. Ший хьокхамца дог ураувттадора цо болхлой.

Вай мехка а дунен чу а хула гIулакхаш довзара духьа Сараждина хадданза газеташ, журналаш, художественнии политическии литература деш.

Партен члений къонача кандидата хадданза гIо деш, цунга хьожаш ва отделенен партгруппорг н. Картоев.

Цхьабакъда, ала дезаш ца, «Ингушски» совхоза партбюроси, цун секретаро н. Крестьниковси кандидаташцарча балха кIезига терко елга. Додовца а иштта кхыбарашца а цкъа къамаьл даьдац н. Крестьяниковс, кандидаташта юкъара гIулакх тIадилладац, уж политически дегIабахкарга хьажац. Мела лелабу из болх ССКП МогIалбикан горкомо а.

ПРЕМЫСЛЕР Е.

И. Базоркин

ТIаьехам

(ДIахододар *)

II.

Баьццара кад тIа а кхуллаш йоагача электрически лампочко цхьатарра тIамехкаеча кIаьдача сердалсно сийрдадаьха дар йоазув деча истола тIа латта шаькъа прибор, къоаламаш а чулатташ йола йоккхача топа гилза, язъяь ухха каьхата листаш. Паччахьа цIен белгало — корона тIа а йоаллаш болча дошо хий даьккхача гом чу, казакий гIирс а бувхаш, ший дерригача дегIа лаккхал даьккха Николай паччахьа сурт а латтар укхаза. Царга дenз дIа мел иккхар лампа сердал тIа ца кхоачаш, баьддийрза дар.

ЦIагIа хиннараш ши саг вар — фусамдаи хьашеи.

ЖIака доаккхаш дIа-са хьекха кIайбала бенна корта а болаш, гергача юхьара, лиззаьча дегIара шовзткъеитт шерага кхаьча хургволаш саг вар фусамда. Дийзаьча лакхача кресла чу истола хьатIа а хайна, хьовза ца дича а хьалхашкахьа хьадогIаденна дола ший меккаш а хьувзадеш вагIар из. Даьста кителa качматаш а долаш, озавенна воацаш, хьакхашта вар из.

ХIаьта хьаша — къона летташ, босбаха юхь а йолаш, нийсача, хозача меража кIал зIаммига мара ца дуташ даьша мекх а долаш, казакий эпсара гIирс а бувхаш, тIах аьнна саг вар, юкъ-юкъе пхаьнаш а детталуш долча мочхалашта хьатIаоттача качмата массайола чIуг дIаелла а йолаш.

ТIаьда саьрг санна сетташ дола ший ши кулг букъа тIехьашка а дилла, бага Iийша мIаьдъенна гIаьлен юхк меттеца саггота дехьа-сехьа а йоахаш, байгга байга ког а лувзаш цIен-юкъе гIолла дIа-са ухаш лелар из. ЧIоагIа сатем байна из хьувзилга ха хала дацар.

Йиш хаьла волча фусамдас никх зувзаш санна деча къамаьло хьалдаьккхадар цIа.

— Иштта да-кх, воша, гIулакхаш, — йоахар цо. — Ираз долаш хилва аьнна хье ваь вале а, тIем тIа Iайха совгIаташ даьха дале а, дукхавахарг Андрей, хьайна хетар дита а дите, боккхагIчар яхачунга ладувгIа Iа. Иштта хьаьрваьле столице кхача ма гIерта хьо хIанзарчоа. Лакхехьарчар де лерхIар хаддалца, Iаьдал къувсаш вIаши летарий низаш къаьста даллалца сабар де деза... — Фу оалал укхо аьлча санна, юхасецар из, цхьабакъда, хIанза-м Андрей цхьаккха духьала хIама ца оалаш Iийра. Ший гIар кхы а кIезиг-дукха лакх а яь, полковника къа-маьл дIахо доладир.

— Вай де дезар — казакаш вIашкаозилга да. ЦIебарашцара уж хоадабе беза. ХIаьта цу деша эшар фуд аьлча, ер да шун де дезар, аьнна, хьадда гIулакх казакашта хьалхашка оттаделга да. Цу тайпара царна тIадахьа деза гIулакх цаI доацар дац — туземцаш дIабоахилга. ХьалхагIа гIалгIай а боахаш, цул тIехьагIа нохчий а боахаш.

Тиркаца дада деррига лаьташ, кхы цхьаккха а юкъе а ца войташ, казакий доалахьа дерзаде деза, воай цIагIара паргIато яьккха даьлча мара Россерча гIулакхий сагото е езац. Из хеташ ва массаварг а: Медянникше а, генерал Голощапов а, кхыбараш а...

Андрейс юха а сеца цхьаькха а гIаьле сегар. Полковника бIаргеш тIа ший дегаза, сийна ши бIарг а оттабаь, пхорч детташ санна дешаш а кхувсаш, сихха ле эттар из.

— Цу дерриганех а со кхеташ ва. ТIехьадоах оаш, тIехьа! Хьаькъалца доацаш тIехьа доах! Вай казакий хIанз бола беррига «даьй» — Медянникаш, Голощаповаш — уж кунктатораш ба, бомбо бIогора баьккха хи тIа боагIа чкъаьра санна, революцес бIогора баьха хьувз уж. Сога лоалуш дац из! Айя, гаций шоана, хулаш латтар фуд! ГIалгIалгаш герзах кийчлуш боахк. Тахан-кхоана уж хьаьрдаьнна, мецденна къотIаш бийсан набарах йоахкача вай гIалашта чухьелха, шевар ве, ага дадача беррашта а тIехь шалташ хьакха, тIаккха тIаьр-юкъе а йилла Кавказ жугаташтеи Ленинаи дIаяла кийчлуш боахкараш бIаргагаций шоана? Из иншта доллашехьа а щом Горски яхача хурдий яьннача паччахьалкхенна несел а деш, гIалгIай лидера Джабагиев Васангиреца цIогал хьувзаеш ма лелий. Бехк ма биллалахь сона, Семен Захарович, хьо е кIаьдвеннав е къалуш воагIа. Из иншта хилча казакий шуца гIулакх дац! Даьладухьа сагIийна доадаь жа санна, большевикий гIулакха сагIийна доаде кийчдаь а дац тхо, укх революцех тхоай мел долчох довла, кхыметтел тIадагIача кортоех а тIехь. Нагахьа санна войсковой правительствос шийдекхар кхоачаш ца дойя, из хила а хурга. иштта! Бакъда, керттера дар-м Россен гIулакх да! ЦIечарна Россе дIалойя вай хIалак хилар. Сухалбе беза.

Семен Захарович раьза воацаш ше вагIача дIа-са хьайра. ГIаьле а лотаяь, кIур а баьккха гIаттар из. ДегIа Андрел лохагIа вар из, хIаьта а эпсарий Iаьйдалах эзза леладе даьккхача дегIо, низ болаш йолча сомача фоарто, дегIача санна даьржа лоаттадеча когаша толашагIа вора из шийца къамаьл деш волча виткъача сагал. Цу ерригача кепо совдоаккхар цо оалача дешах саг тешилга.

— Сона гу, — аьлар цо шорттига, — вайна юкъера хIанз а «хьаьрдаьнна кортош» дIадаланза хилар. ХIаьта а дукха веза сона хьо, Андрей! ЦIий сиха долаш, къайле йоацаш, майра хьо хиларах, хьо казак хиларах. Визза казак! Дувца бокъо-м яцар са хьога из — са сай къайле яц ер. Бакъда,, деррига а хьога дIа ца оале, хьо цхьаннахьа харцахьча гIолла чуэккхаргволга хов сона. ЛадувгIал: тахан, — пенаца хьалъуллача сахьатага лекхар цо ши бIарг, — 1918-ча шера январь бетта ялхлагIа ди да. Хьайна ма хеттара гIулакх хьога кхоачаргдолаш йола событеш, — хIана аьлча хьо теркалве нах болаш ба... — хьа сий доаккхаргдола событеш йолаяла пхи ди доацар дисадац!!.

Юхе дIатIа а ваха Андрея тIехкар хьалаьцар цо.

— Кхетал хьай, — тхо-м е кIаьд а деннадац, е къа а деннадац. Бакъда, Iа яха ха яц ер! Демократи, кортамукъал, ка ца йоалаш бисача тIемо кхелла кхыдола гIулакхаш дувцаш ца хилча, хIанза-м казакаца а яц къамьл де йиш. Из-м, из Iа вувца казак-м, гIалий чу. Iо а хайна, хIирий къаракъ а мелаш, салташта мархIа а лелхаш, тIема серда а сердаш ма вагIий. Тхо-м, воша, деррига гуш а теркал деш а да хьона. Бакъда, лаьтта бахьанце казак латаргва! Цкъа из гIаттаь воалий — из кхы дувца а дезац. ТIаккха из эшшача дIавига мара ца везаш говрах, герзах кийчвенна хургва. ЛадувгIал Iа дIахо: — Укх бетта итталагIа число хьаотталехьа вай воай бIу тIаоз Сипсой-гIалийгахьеи Буроннеи. ГIалгIай юккъе гIолла Iобекъ: лоамашкара Iоъара доалаш дола наькъаш дIакъовл Галашка, Бартабоса, Iаьрчча атагIа арадоалача аьлешка гIолла. ХIаьта цхьайтталагIа январь хьатIаоттача бус Буронгахьареи ИлдаргIалигахьареи тIа а гIерта вай царна хIалакбеш дов ду! Кхийтарий хьо? Ишта хургдолаш да хьона Iа дувца цIогал хьувзаеш лелар... Висангири а...

Полковника наIара дIатIа а ваха лампа хьасегар. Хьагучадаьлар: цхьан пена тIара шиш болаш, царна IотIахьежаш вар генерал Ермолов, вокх пенаца хьалтеха боаллар дивана тIа а баьнна, дукхагIа йола цIенюкъ а дIалаьца улла Iалаьмате боккха пирсаний кIувс. Цу кIувса тIа пенца хьалдадар Шамала ханара къаьна герзаш.

Дивана хьалхашка, гергача истола тIа латтар чхьагIари керда сомаш чу а болаш йола вазеи.

Фусамдас, истола дIатIа а ваха, тIанг аьнна ши бокал хьал а диза, уж хьал а лаьца, цаI Андрейга дIакховдадир.

— Ха яхай вайна. Нагахьа санна хьо бийса яккха соцарг хуларе-м дагIаргдар вай, бакъда, Iайха бийса йоаккхарг еце — хьона вода ха кхаьчай, хьо гоаве лац сона...

Андрейс, бийса йоаккхаргьяц аьнна, корта а лостабаь, бокал хьайийцар.

— Баркал хьона, со ваханза варгвац, йилла моттиг йолаш ва со...

Полковник, гIулакх шийна довззачох, велакъежар: — АйтI, маьржа яI-кх «Княжна Мэри!» Из дуэле ца йийхача со воале тамаш я-кх — дикагIа вола доттагIа согара ваьккха яла йоал-кх из! — Шаккъа а кIажбаха белабелар.

— Долче, — аьлар Семен Захаровича, — тIеххьара дош а аьле хоададе вай. — Укх шин дийнахьа гIалгIай вай боабаро цIендаь дIадаьккхад цар городе деш дола доал. Больнице декъий доададеча цIагIа корта боашарий пхийтта дакъа улл... Из деррига а вай хIанзарчоа наха шоашкара леладу гIулакх да а моттийташ чакхдоах. Горски паччахьалкхен из гIулакх соцаде низ дIакхачац, хIаьта вай воашта нах юхатоха цамагара кеп лелаю!

— Тахан сахилча Дики дивизен цейхгауз хьалоацаргIолаш я, хIаьта цунна хадеш бола гIалгIай — укх городера тIеххьара гIалгIай ординг — боабаь дIабоахаргба. Бийса ма этте а вай воай бе йоккаргья дивизен йоккхий топаш, хьалувцаргья патронийи снарядийи складаш. Цу дешо дикка дегаш юхадоахаргда гIалгIай, ховргда царна шоашта дага лаьттачох хIама хургдоацилга, йсхаргья цар революционни кIома сонтал.

Дийнахьа казакашеи кхыча нахеи леладеча гIулакхашта гучахьа юкъе гIорта гIулакх дац вай. Бакъда, мел ийшача метте, ший ханнахьа, кIал гIолла, дешаца, меттаца, хьехамца доал деш, вIашикхохкаш хургда вай. Садовшшехьа а гIулакхаш хувцалургда. Цигга хадарга шедар. Юххерадар да хьона: — кхоанара ли даьлча, ломма, хьо Илдар-гIали тIа вода... командовани хьа а эц... ХIаьта цхьайтталагIа январе хьаоттача бус Пхьиле-къонгий юрт — Наьсар-Керте ядачахьа меттахьа теха боха а бу...

Долла хIама ховчара Андрейна кIирвенна бIарахьежар полковник.

— Из войсковое круга решени я. ХIа, дала ка йоаккхийла вай... — вIашагIа а теха, цар пелаш тIакIалтIа даьхар.

Андрейс, бордех салфетка а хьакхаь, мерзза гIаьленах кIур баьккхар.

— Баркал шоана, господа! ГIалат хиннад-кх хIаьта сона шох хийттар. Дика хет сона из иштта хинна. Болх — сона ма беззара ба! — сихха-сиха дош кхоссаш хьа а литта, бокалаш деттар Андрейс.

— ТIеххьара дараш дIадаьх вай...

Цхьаннахьа гаьннара топий таташ хезар. Андрейси Семен Захаровичеи лерг дилла ладийгIар.

— Курски слободке ювл уж, — аьлар Андрейс ший сийна ши бIарг шийлла сийрда а баьккха. — Из а большевикий бIи ба. Кхета-м бергба хьона вай уж. ХIа, хIаьта, Семен — баркал хилда хьона! Вахалва!

Цар цхьатарра доассадир бокалаш.

Фусамдас ото чура Андрея шинельи кийи хьачуера. Сихха кийч а венна, хаьн тIарча киса бухь лакхе а болаш ворхIазза ювла тепча Iочу а оттаяь, Андрей наIаргахьа дIаволавелар.

— Сабар делахь, — юхасоцавир из Семен Захаровича, истола яьшка чIега хьа а боаккхаш. Цучура цхьа хьоарчаяь хIама хьа а ийца Андрейга дIакховдайир цо. — ХIахьий. ЦIенача дег тIара лу аз хьона ер, доттагIа!

Андрей цецваьнна бIарахьежар фусамдаьна, хьадаьстар каьхат...

Дунен тIа цIаккха а елаенна йийхьогI аьнна хеталуча, сим кхаьллача санна цIимхара хиннача цун юхьа тIа велакъажар даьлар. Дахчан кIинга чу а йоаллаш, тIехкар а доаллаш, Iаьржа кIур баьккхача цIенача цу иттазза ювлача тепчийга ма безаме хьежар из. ТIаккха Андрейс аьрда баламах Iотессар из, хIаьта тепча, дуне кхеллача денз ше цига иллача санна, цун хаьна Iосллаелар.

Йист ца хулаш Семен Захаровича мархIа а иккха, тоIIабаь цунна кхозза барт а баьккха, хьайзза юха а вийрза, ший дог чIахкар бIарга ца дайташ, цIагIара дIаара иккхар Андрей. Раьза хинна фусамда а цунна тIеххьа-тIехьа араваьлар.

Цу ханна хьаеллаелар вокх цIагIара хьачувоала ниI, хьачуяьлар лаккхача дегIара, гIийла кера кхалсаг, розови бос бола халат а дувхаш, корта биззаь кертах пепильеткаш а йоахкаш.

Юха чу а вена кIалхара сесаг бIаргаяйча полковник цIаьхха веха вIаштавахар, воккхал а тIадаьнна, зIамигвелар из.

— Сенька, — хьо а хьа хьаьший а — жIалеш да шо! — аьлар сомача гIараца ира мераж йолча Семен Захаровича сесага. — Айя, иштта гIаьленаш увзаш хулий цIагIа, из а бийсана кхоъ сахьат даллала, Ара топаш ювл... Iа се Петербургера укхаза хьа сенна йоалаяьй сона-м хац! Сона кхы ла магац, ер-м вахар

*) Долалучунга хьажа 5-ча январе арадаьннача № 2 йолча «Сердалон» тIа.

Агитколлектива болх тоабе беза

Йоккхача Ачалкхе бахаш дукха ба дийша нах — юрта интеллигенци: хьехархой, зоотехник, агроном, и кх. а. Из боккха низ ба. Нагахьа санна из низ нийсса, ховш лелабича цунна карагІдаргда наха юкъера кхетама болх толаме дІабахьа. Из дика ховш да халкъан судахойи халкъан заседателаши харжара кампани цу юртарча агитколлективо йоаггаІча бесса дика чакхъяккхарах.

Агитколлектива юкъе ва шийтта саг. Цунна хьалхале лелаю ворхІ шера дешара школан директоро н. Беков С. (агитпункта заведующи а из ва). Дахача шера хоржамий кампаненна кийчо еш агитатораша н. н. Кузьгова Александрас, Гагиев Хурана, Беков Хаматхана, кхыбараша а харжархошта хьалкхашка докладаш, беседаш йора, газеташ, журналаш дешар, нах хоржамий положенех дІакхетабора. Иштта агитколлектива болх дика вІашагІбелла хиларах дика чакъяьлар из кампани.

Цхьабакъда хІанз агитаторий болх эсала лел. Вешта аьлча, 1957 шера 15 декабре денз сецар цар болх. Библиотекан чу йолча агитпункте хІанз лекцега, беседага ладувгІа воагІаш е саг а хилац е уж ешаш цхьаккха агитатор а хилац. Агитколлектива хьалхале лелаеча а. Бековс а из болх ший лоІамах битаб.

ХІанз деррига советски адамаш СССР-а Лакхехьарча Совете хоржамаш дарна кийчлуш да. Цул совгІа, вай республике цу дийнахьа хургдолаш НГІ-АССР-а Лакхехьарча Совета хоржамаш а да. Уж лоархІаме дола ши гІулакх чудоагІаш йола хоржамий кампани толаме чакхялар дукхагІа долча дакъе агитколлектива балхага хьажжа хургда. Из болх бокъонца юхаболабе а беза, айбе а тоабе а беза.

Премыслер Е.

Комсомола низ партийни организацеша хьалхале лелаярца ба

Дуккхача хана Первомайски хьуна участкан комсомольски организацен болх эсала лелар. Балха план оттаяцар, комсомольски собранеш а комитета заседанеш а хилацар, членски взносаш гулъяр во лелар, комсомольций къахьегама дисциплина дика яцар.

Хьуна участкан партбюрос лаьрххІа теркалбир комсомольски организацен болх. Ший заседане тІа кхоачамбоацараш гуча а даьха, партбюрос соцам бир комсомольски организацен болх лоархІаме тоабара хьакъехьа. Партбюрон секретаро н. Литвинова хІара денна комсомольски организацен балха контроль а лоаттайора, гІо а дора.

ГІулакхаш лоархІаме тоаделар. ХІанз хІара бетта комсомольски организацен балха план увттаю. План сакъердаме хул, тайп-тайпара дешаш юкъе а долаш. Комсомольски собранеш хан-ханнахьа хул, комсомольций активность лакхаяьннай. Комсомольски организаци шеръеннай: ворхІ саг хьайийцав, итт саг хьаэца кийчваьв. Комсомоле ухараш дуккхагІбараш гІалгІай кагирхой ба.

ХІанз комсомольски организацен инициативах херх хьокхаш йола цех лелаеш вІашагІъелла я комсомольско-кагирхой смена. Кагирхоша массане, цхьанне санна, кхоачаш а ю тІехкхоачаш а ю шоай балха нормаш. Цул совгІа, общественни болх а бу кагирхоша. Болх йисте мабаьлле а, къона болхлой хьуна участке клуб хьалъечарна гІо де болх.

Комсомола комитета инициативах вІашагІъеллай бригадмильцей штаб. Хьуна участкан централььни усадьбе порядок лоаттае милицен болхлошта гІо дара духьа хьуна участке хаддандза йола дежурство оттаяьй.

ХІанз СССР-а Лакхехьарча Совета а Нохч - ГІалгІай АССР-а Лакхехьарча Совета а хоржамий сийна комсомольцаша а кагирхоша а социалистически яхь йоаржаяьй.

ХІаьта цу берригача балха хьалхале лелаер партийни организаци я.

СЕМЕЙКИН Н.,
ССКП Первомайски райкома инструктор.

Советски Союза Коммунистически партес Советски халкъа вахар тоадарна еш йолча йоакхонах эггара а адамий дегаша кхоачарагІа дар — къахьегалургдоацаш биса къабенна нах Іалашбара закон да.

Кердача пенсионни законо берригa а инвалидаш пенсеца Іалашбу. ТІехье йоацаш, цхьаь бисача боккхийча наха дуккха цІенош даьд вай советски мехка.

ХІанз Грознена юххе Черноречье яхача юрта, № 3 йолча гІишлонаш еча управленен коллективо хьалдаьд 150 сага моттиг йолаш «къаьнача наьха цІа».

Дуар а, дувхар а, хьожаш лор а кхы эшар а хургда боккийча наха цига, хьожаш нах а болаш. Цул совнагІа боккхийча нахага буларгболча балхага хьажжа мастерски а хургья.

Къабеннача наха дика салаІа, баха, чуберза моттиг я из цІа. Из да вай Партеси Правительствоси советски наха, къаьстта а къабеннача наьха еш йолча йоакхон къаьгга дола тешал.

Сурта тІа: Грознена юххерча Черноречье яхача поселкера «Къабеннача наьха цІа».

ПЛИЕВ Идриса сурти тексти.

Социалистически яхьо новкъостал дир тхона

Производственни предприятей контора коллективо 1957 шу долалуш социалистически яхь йоаржайир ялхлагІча пятилеткан шоллагІча шера план ханал хьалха кхоачашъе, аьнна. Болхлошеи, гІулакхерча нахеи, инженерно-технически болхлошеи дика къахьегарца 1957 шера план 15-ча октябре кхоачашйир, цул совгІа из шу чакхдалалехьа 8 миллиони 111 эзари сом мах бола продукци ара а хийцар, 220 эзар сом паччахьалкхен ахча кхо а дир.

Армартурни аьшк, цемент, хьу йоацаш моттигаш хиннаяле а коллективо шийна хьалхашка лаьтта декхараш кхоачаш а даь, Ерригсоюзни социалистически яхьаца дакъа лаца бокъо яьккхар.

Къаьстта дика къахьийгар асфальто-бетонеи, № 1 йолча аьшк-бетонеи, хьунах хІамаш ечеи цехий коллекиваша. Дика къахьегарца къаьстта белгалбаьлар, бетонщикаш н. н. Пошивайло М. А., Даргинский Н., Жмаев В., коллектива юкъе баьхка нохчий н. н. Дагаев Ваха, Масаев Іабдурахьман, слесарь новкъ. Байсултанов Саьлахь, иштта кхы дуккха бараш а.

1958 шера Грозненски химзавода коллективо дІадоладаьр хьал а лаьца производственни предприятей контора коллективо СССР Лакхехьара Совети НГІАССР Лакхехьара Совети хоржаш дикача гІулакхашца накъа баха социалистически яхь шоашта юкъе йоаржа а яь, керда социалистически декхараш тІаийдаьд: 1958 шера 1-ча квартала план ханал хьалха кхоачашъеи, планал совнагІа 250 эзар сома продукци арахецеи, 50 кубометр хьу, 25 тонн арматурни аьшк, 20 эзар киловатт электроэнерги, 40 тонн цемент, 200 тонн пар (Іы) кходеи, къахьегама овсарал 4 процент лакхъе а, продукцега дІабода мах 1957 шера хинначул 3,4 процент лохбе а, аьнна. Цу контора коллективо социалистически яхье йийхай. ГІишлоний Управленен Механизаце контора коллектив.

МИХАЙЛОВ
Производственни предприятей контора месткома председатель.

Пропагандисташтеи агитатораштеи дола гойтара пособи

Нохч-ГІалгІай книжни издательствос арахийцад басараша тоадаьча 20 плакатах даь, «Из хургда гарггарча шерашка» яхаш дола, гойтара пособей альбом. ХІара плаката тІа бокъонца дувц СССР-а а, НГІ АССР-а а промышленностьи, юрта боахами, культуреи дІахо дегІайоагІаргйола гІулакхаш.

Хьалхарча плаката тІа дувц 1957 шерара — ялхлагІча пятилеткан шоллагІча шерара хьокхамаш.

ШоллагІча плаката тІа я, 1958 шера СССР-е валовой продукци мел дегІайоагІаргья хьахьокхаш йола цифраш.

Вай мехка геттара чІоагІа дегІадоагІаш латта керда предприятеш хьальяр дувцаш да къаьстта плакат. Цу тІа яздаь кхайкарал да:

«Нохч-ГІалгІай республикера къахьегамхой!

Берригa низ тІахьоргба вай НГІ АССР толаме юха меттаоттаярна!

Ергья вай воай республиках кхы а чІоагІагІа низ бола, мехка промышленни район!»

1958—1960 шерашка НГІ АССР-е хьалъе лаьрхІа инструментийи, автомобилашта оатхалаш ергйолеи, электрофицированни инструментийи заводаш а йолаш 47 промышленни предприяти ювц плакаташа.

Юрта боахам дегІабоагІаргхилар дувцаш пхиъ плакат да.

Дукха а хьалъергйолаш йола культурани вахареи учреждениеш ювцаш долча къаьсттача плаката тІа яздаь кхайкарал да:

«Новкъостий гІишлош ераш!

Лакхъе промышленни предприятеши, вахара цІеноши, школаши, больницаши, кхыйола культуран объекташи хьалъяра сихал а цар дикал а.

Кхоачашъергья вай вахара гІишлонаш хьалъярна йола Партени Правительствони программа!»

Массехк плакат да дешара а унахцІенон а гІулакхаш дувцаш.

«Из хургда гарггарча шерашка» яхаш долча гойтара пособеша новкъостал дергда пропагандисташтеи агитоторашт еи, хьалхалатташ дола декхараш кхоачашде къахьегамхой оарцагІабаха

Шура яккхар совгІдаккхара тІехьа лоаттабеча къовсама керте парторганизаци латт

Малгобекски района «Кавказ» яхача колхоза къахьегамхоша чІоагІа раьза хинна тІаийцар Коммунистически партени Советски правительствони сага сих дулхи, шуреи, даьттеи даккхарна гарггарча шерашка Американна тІехьакхера хьакъехьа бола кхайкам. Партийни организацес колхоза правленецеи зоотехникашцеи цхьана хиннача партийни собране дийцар уж лоархІаме дола документаш. Цул тІехьагІа къаьсткъаьстача фермашка а йир совещанеш. Белгалдаьдар деррига а кхоачамбоацараш.

Сенца доладир оаха тхой болх эргабоаккхилга? Эггара хьалха лаха езаш хилар фермашка тоъала кадраш. Колхозе 370 бетташ бола етт чубоагІаш йола кхо ферма я. Уж доахан а Іаьсий а леладе беза болхлой лаьрхІача фермашта эшаш хилар 81 саг. Болх беш 57 саг мара вацар. Фермашка болх бе безам бараш кІезига бар. ХІана болхацар нах цигача болх бе? Балха а вахара а хьалаш во хиларах болхацар. ТІаккха правленес хьалде лаьрхІар 4 квартира йола цІа, хІара квартире красни угокок а хургйолаш.

Теркалде дезаш хилар хьайбаш леладархой алапий а. Соцам бир оаха дояркашта шоай къахьегама деноел совгІа, хІара яьккхача 100 литр шурех 1,85 къахьегама ди яздергдолаш; цул совгІа, хІара литрах 6 кепиги, хІаьта планал совгІа яьккхача шурах 15 процент шуреи лургйолаш.

Масала, дояркас Ефимовас шийна тІачІоагІбаь хинна ча 14 Іаттагара дахача шера 31405 литр шура яьккхар, план 23800 литр яр. Планал совгІа цо яьккхача 7605 литрах цунна 1141 литр шура елар. Новкъ. Ефимова юкъера шура яьккхачарех яр. Кхы а дукхагІа шура яьккха дояркаш а ба колхозе.

Тоаделар дояркай вахара хьалаш а. Дезалаш бола дояркаш къаьст-къаьстача квартирашка дІанийсбир, хІаьта цхьаьбараштa а квартираш елар. ВІашагІделлар дояркашта бетта шозза-кхозза кинокартинаш хьоккхилга а. Фермашка радиоприемникаши кхыйола культинвентари я. Базар тІа аха а, хьара аха а колхозо дояркашта автомашина тел. Фермашка каст-каста лекцеш, беседаш хул.

Уж деррига гІулакхаш леладу оаха 1957 шера январь бетта денз. Цу гІулакхаша лоархІаме айбир шура яккхара болх.

ХІара бетташ болча Іатта оттаяьр 1700 литр шура яккхара план яр. Хьайбаш леладархоша тІаийца декхар — 1800 литр яр. Юххера а шу чакхдаьлча хІара Іаттагара яьккха хилар 2014 килограмм шура.

Тха хьайбаш леладархошта хов шура яккхара болх айбарна кертера гІулакх дика кийчъяь доакъарий база йолга. Къаьстта теркам бир оаха мошача доакъарий. Силоса лаьрхІа 180 гектара тІа дІайийнача хьажкІех 5410 тонн силос кийчйир.

БІаьсти денз доахан баь тІа даьржар. Цул тІехьагІа доахан кемага а мошача доакъарга (гІадмашка) а даьхар оаха. ХІанз доаханна лу гІожа доакъари, силоси, бардеи. Барца фермашка дІакхухьаш кхоъ автомашина я.

1958 шера дояркаша дош деннад хІара бетташ болча Іаттагара 2500 килограмм шура яккха аьнна (план 2300 килограмм я). Из дош кхоачашдара духьа колхоза правленес а къахьегамхоша а берригa низ тІабохийтаргба.

Укх шера дІайийна хургья силоса лаьрхІа 220 гектари, гІадамашта лаьрхІа 60 гектари хьажкІаш, 44 гектар рожь, деррига лрхІача 324 гектар мошача доакъара. Тоадеш латт оттараш, Іодехкад фецара наькъаш, вІаштІехьадаьннад доаханна автоматически хий меладар, фермашка электросвет йиллар.

Цхьабакъда, тха болх дуккха кхоачамбоацараш долаш а ба. Эшаш дола хІамаш а тоъала дукха да. Масала, 2-ча ферме доахан латтача моттигашка ийнаш дац, доакъар леладарна, помещенеш цІенъярна кІезига дукха а механизаци яц. Из болх дояркаша кулгашца бу. Фермаш тоае торонаш йолаш яр колхоз, нагахьа санна хьу а кхыйола стройматериалаш а яларе. БІарччача шера магац гхона «Сельхозснабера» «подвесная дорога» (фецара никъ) хьаэца. Автопоилкага тхо хьежа а дукха ха. «Сельхозснабо» сихбе беза колхозаш эшшача хІамаех Іалашъяра болх.

Партийни организацес хьалхале лелаярца «Кавказ» колхоза хьайбаш леладархой кийча ба укх шера шоаш денна дош доаггІача бесса кхоачашде.

Д. ПОСЕКАЧ,
«Кавказ» колхоза парторганизацен секретарь.

Студента декхар—экзам дикагІа дІаялар

Нохч-ГІалгІай Хьехархой институте студенташ экзамаш дІаяла болабеннаб. ХІанз читательски залашкеи института кабинеташкеи студенташ экзамашка кийчлуш ба. Дешара шоаш дика къахьийгалга хьахьекхар гІалгІай групперчеи историко - филологически факультетерчеи студенташа. Царца ба дика экзамаш дІаяларца белгалбаьнна гІалгІай группера студенташ Куркиева, Ведзижева, Албогачиева, Мальсагов А., Мальсагов Або, Кодзоев Іийса, Шадиев Султан, иштта кхыбараш а. Массаз а шоай берригa низ тІабахийта дика дешарах экзамаш дика а тІехдика а дІалуш боакх уж.

ТАТИЕВ Х.,
Нохч-ГІалгІай Хьехархой института студент.

АГИТАТОРИЙ СОВЕЩАНИ

Укх деношка кирпишкий завода красни уголке агитаторий совещани хилар. Цу совещане вІашагІкхийтар Калинински хоржамий участке агитационни болх бе къоаставаь 40 совгІа агитатор.

Совещане къамаьл дир кирпишкий завода партийни организацен секретаро новкъ. Григорьевс. Цо ший къамаьлаца белгалдоаккхаш къоастадир СССР-а а Нохч-ГІалгІай АССР-а а Лакхехьарча Советашка хоржамаш дарах агитаторашта хьалхашка латташ дола декхараш.

Совещане къамаьл дир агитпункта заведующес новкъ. Гавриленкос. Цо ший къамаьлаца дийцар мишта лелабе беза бахача наха юкъе агитационни-кхетама болх.

Иштта цо белгалдаьккхар агитаторий эггара хьалхара декхар — хІанз бахача наьха спискаш чехка оттаяр, хоржамий положенех а, Советски Конституцех а, кхыча гІулакхех а нах бокъонца дІакхетабар.

В. БОГАТЫРЕВ.

Дика хьокхамаш

Дика болх бир дІадахача 1957-ча шера Сталински Арайонерча горпромкомбината № 1 йолча цехерча хІамаш теrаш болча мастераша. Шоай шера йоагІа план тІехкхоачашйир цар. Царна юкъе ба тІехдика болх беш шоай план тІехкхоачашъяь бола мастераш:

Магомадова Т. 222 процент
Демина М. М. 182 процент
Барсукова К. 213 процент
Хаматханова М. 206 процент
Артамонова Н. П. 191 процент.

Кхы дуккха а ба цига мастераш 120 процентагара 175 процентага кхоаччалца балха боарам кхоачашбеш.

Продукци дикагІа арахецарга хьожаш ба, дикагІа бола мастераш: Дюкова Е. С., Качарова, Р. М., Моночаров Д. М. Дика хов шоай болх барцкъаш хьадоахаш болча мастерашта Бабаевна А. П., Прокопенкона М. С.

Царна юкъе культурни болх дика лелабу профорг йолча Артамоноваси цеха начальник волча Агабековси.

Кхы а дикагІа болх бе дош деннад цар укх 1958-ча шера. СССР-а а Нохч - ГІалгІай АССР-а Лакхехьарча а Советашка 16-ча марта хулача хоржамий сийнна яхье а баьнна шоаш тІаийца декхар кхоачаш а деш, хьабоагІа цу цехера болхлой.

М. ЦУРОВ.

дац, каторга я-кх!.. Алешкийна хІанз укх сахьате мара наб кхийттаяц. Из а чІоагІа унзарваьннав...

Из дивана дІатІа а яха Іохайра.

— ХІама юхе дитарий оаш цига? Хьадоттал сона хьай бокала чу. Ермелча мукъагІа наб кхетаргьяцархьогІ. Іовсолле — хьачуял укхаза метта хІамаш! Укхаза дувшаргда вай Іо, хІана аьлча, цига, кора кІал, хозаш даиман когий таташи еш унзара Іимадаши я...

— Из-м самообора яр, — аьнна, сесаг саметта йоалае хьайзар Семен Захарович, цунна тоам бе гІерташ истола тІа цхьаццах хІамаех кулгаш детташ ше воаллашехьа а.

Цунна чхьагІар а детта, Іаж а чІорма баькха, дехьа цІагІа дІачуволавелар из. ЦІаьхха из кхалсага сибатера хІама, дорхъялараx ше яггІачара чоап еча санна тоха а енна, пепильеткаш йоахка корта а эгабеш маІача сага гІарах тІачайхар:— Айя, ва ча! Иккаш мукъагІа Іояха, бер ма дий цу чу тхьайса уллар!

Полковникa, меттахьа кхийтача санна, гІанда тІа Іо а хайна, халла иккаш дІаяьхар, шорттига борд-бордагІа — укх сахьате мел эшар хьадахьаргда аз, ва дукхаяхарг — а аьнна, кога бухьигаш а лувзаш вокх цІагІа дІачувахар из.

Сахьато, халла озадаь доаккхаш санна, кхозза зов аьлар. МорхІ бизза мархІа йоахкаш метта хІамаш а йолаш юхачувера полковник. Цу ханна цунна шаьра бІаргадайра сурта тІара ІотІахьежаш вагІа генерал Ермолов шийна во бІарахьожаш...

Ше дІараваьлча Александровски проспекта тІара Базарни улица тІа а ваьнна, ший «Княжна Мэри» яхача цІенга кастта дІакхаьчар Андрей. Селла бийсана ха яхача хана шийна довзаш долча шоллагІча этажерча корах лампа сердал яйча цецваьлар из.

НаІарга а ваха кнопка тоІайир цо. Цхьаннахьа гаьнна гургала тата хезар. Цу сахьате хьахезар дахчан лоаме тІа гІолла доагІача кхалсага туфлеша ду таташ. Іотеха зІы йоаллашехьа а, ниІ хийра яьлар, хьахезар хозача гІараца унзаръяьнна кхалсаго хоатташ: — Малав хьо?

— Со ва! — гІар айяь жоп делар Андрейс. Цхьаккха йист хилар доацаш, дегабуаме ха эттар цхьан-шин секунда, тІаккха ниІ шерра хьа а йийла, хьа ий тІа даьлар «Княжна Мэри» хозача дегІара гІов. Бетта сердалца бос баха а йолаш, из елакъежар.

— ХІана гов хьо иштта дукха?.. — хьаьттар Андрейс. — Укх ханнлца Іоца южаш хІана ягІа хьо? Саг-х мичав хьо йолча?

— Со йолча... тайпах воша ва со йолча... цхьацца-шишша дувцаш... гайнад... — низагІа доаккхаш санна, халла аьлар унзаръяьннача «Княжна Мэре».

Из энжжий дІанокъзар а кхесса, лагІаш тІада хьалтІахьийдар Андрей. ЙоІ кхераенна са дІадаха пена юхе дІатеІар.

Цу минута цхьацца шишша а лагІа юкъе дуташ тувса а луш, бартал а ухаш хохкавенна ІокІалвера цхьа саг, цунна тІеххьа-тІехьа вар сихваларах чоап еча санна вола Андрей.

— Хьа... бокъо яц «лета!» — йоахар Мэре «вошас», сов кхераваларах шек а ухаш.

— Мерзавец, подлец, зудан-кІаза! — аьнна мухь а теха, тепчийга кхайдар Андрей.

Бакъда, из дов кхы дІахо ца даьлча бакъахьа хийтта Мэри «воша» ше макхоаву, тІехьабиса ког хьалха а боаккхаш, дІаиккхар улица тІа гІолла. ТІо-новкъа ведда водача цун иккий таташ цу минута гаьннара, квартал кхоачалуча меттера хьахозаш дар. ХІаьта а Андрейс иттаза ювла тепча хьаэккхийтар. ЙоІ, хьа а кхийтта, хьоаста а енна, цун пхьарсах оллаелар. Цу ханна цун лерга юххе ювла яьлар тепча. Цхьаннахьа тепча дІахьожаяьча оагІорахьа заргтІе деха чудера докккха тика кизга.

ЭгІазвахаро, меннача маларо, летаро юхедисар а хьаькъал дІа а дихьа, — кхахьпа яІ-кх, кхахьпа! — аьнна узам а баь, «Княжна Мэре» бата лоастадаь юхамаччахьа тІоара техар Андрейс. Мухь а иккха бата тІа кулгаш дахкар вокхо...

Гаьна доацаш, са бувча меттера хьахозаш яр самооборонщикаша етта шокарч а ю гІараш а. ЙоІ саметта ера. Шинела качмат лаьца озаваь Андрей ийча хьачу а ваьккха, ниІ дІакъайлар цо...

— Сабар! — аьлар цо шорттига...

Акхар наІара нийс а денна, тІехдаьнна дІадахар еза салтий иккаш ювхаш болча наьха когий таташ. ГІар-тата дижар. Кхерам дІабаьлар.

Андрейс цІаьхха мархІа еллар «Мэри». Цо дІа а йийрза корта юхатІехьашка байтар. Цунна барт баккха дагахьа ІотІавийрзача Андрейна цун керта пиччигех чІоагІа духе, пудра, тхьамкий хьаж кхийтар...

— Сабарде! Воавергва хьо, — аьлар Мэрес шийлла, Андрея бат дІа а тетташ. — Цергаш чуяьхай Іа...

Бутт лоамашта тІехьашка къайлабаьнна дуккха ха яр. Гаьнна тІехьашкахьа йисаьяр лоа тІадилла йоккха хьу. Говро лерrаш урагІдегІа ладувгІаш, дегІ чІоагІ а деш, шок етташ, бе йоаллача дирстах ка етташ, хозаш хиина бертий увгІар дицденнадар Элберда. КІайча кхашта, сатем боацача набарах йоахкача юрташка. кІай абаш ювхаш ламаз де этта латтача наха тара, цхьаккха тата доацаш, дуккха чуртамаш дагІача, доккхача кашамашта юхе гІолла боагІаш хинна бийсанар бІаьха никъ тІехьашкахьа бисар. Бийса йистейоалаш латтар. Гой хІанз города юхе улла гІалгІай юххера юрт я. Сатоссаш новкъазара вала, хьаша везача фусаме а ваха, кІезига тар кхетийта цІаьхха дог эттар Элберда. Цхьабакъда, из шийна дагаеха уйла дІа а эккхаяь, говра шод а теха, юрта йисте гІолла додача хи тІа вахар из. Хи тІа кхаьчача, говра тІера Іо а ваьнна, бахкараш мел а даь, багара а яьккха, говра хий моладе эттар из. Сабарах, юкъ-юкъе тІадамаш Іоуха ший бат хьал а айеш, доккха са а доаккхаш, дукха хий мелар цо, сагах тара уйла еш, ца йовза моттиг зувш, дІа-юха хьежар из.

III.

Лийташка даьхка дувладенна ший когаш, хьоадаь мукъа а даьха, хьажкІий лордах гІаьле а хьоарчаяь, говрага салаІийта а ше вІоахвала а, дукха безача ший дын юхь а лаьца, гІаш волавелар из. Иштта водаш гаьна ваьлер из, са сийрда даллалца. ТІаккха Элберд сацар, нуврага — дирстага а хьажаь, бахкараш къайла, кетара Іерж хьекхаш, кулг а хьакхаь, говра тІахайр. Йийкха, керда фо дахьаш ена Іуйра са айдеш гІадвугаш яр.

Мерех чІоаггІа пурх беш, корта хьалтувсаш, дирст карарьяккха гІертар Іаьржа ды, хІаьта Элбердийна ваьча юрта, шийна езача йоІаца сийсара ше карта йисте латтар, цун кулг ше лацар дагадехар. Маца езаелар цунна из? Маца хайр цунна из йоаца дуне — дуне доацилга? Цхьан юрта вІаши юххе бахаш хьал ма кхийри уж, массагІа бІаьсти дІаяхийтар цар бежа духьал ухаш, баь тІа ловзаш — цхьаккха хІама дага мича дехадар. Цкъа цар даьша казакашкара вІаши юххера арендах лаьтташ ийцар. Цу хана хьажкІашта оасар деш а чуэцаш а денна вІашъюххе хулар уж. ХІаьта а хІама дага дехадацар царна. Духхьал укх гурахь, лоалаха уллача юрта, цхьан гаргарча сага саг йоагІаш нийсбеннача дІаболабелар цар безам. Нускал доаладеш цІабоагІаш, замешха цхьанне Элбердийга аьлар, заме мехкарашца шун юртара йоІ а я аьнна. Цу дешо Элбердий безам оттийтар из йоІ йовза а цунца эзделца гІулакх лаца а. Шийга хьахьекхача тачанкана ды хехка Эльберд тІавахача, моллагІа яр а йоацаш, Салимат бІаргаяйча, из цец а ваьлар, гІад а вахар. Цу ханна доладелар деррига а дІа...

Салимат а гІадъяхар Элберд бІаргавайча, из лочкъа а данзар цо. Белаш, вІаши безаме къамаьлаш деш, сакъердаме хилар замеш цІа кхаччалца. Эльбердийна цІаьхха гучадаьлар Салимат дош ала ховш, дегІ дика леладеш, хоза йоІ хилар. Ира дош аьле кагий нах «тедар», лотабора Салимата, цун деша жоп луш дош ала ховш кагий нах дукха бацар, хІаьта цу гІулакхо Элберд чІоагІа гІадвигар, Салимата га лувцаш, из кхы а аййора цо. Цхьа кІезига ха яьннача гІолла, замеш а битаь, ший ды хехкка дІахьалха а иккха, юрта вахар Элберд. Замеш цІакхоаччаш, юха гучаваьлар из. Салимат ягІача тачанкана юххе ды кІагора а бахийта, кагий хІамаш чуйоахка боккха тІорми мехкараштa дІакара кхессар цо, цул тІехьагІа, къаьстта кадай, аьрда бе карабин а йоаллаш, аьттигаца, автомато санна чехка юзаш, пхезза топ кхессар цо. Ше топ кхувсаш, дІауха гильзаш, мехкараштa кара легайора цо. Салимат къаьстта гІадъяха яр. Салимата а массане а кхетадора Элберд духхьал Салимата сий дакхха гІертилга.

Элбердийна цІаккха а дицлургдац цу хана Салимат безаме шийна бІарахьажар.

Ды хьовзабарах, еттача топех, дог урауветтадеш ухача пандара эшаро, беча бегаша, цу берригача сакъердамо, хІаьта къаьстта Салимата бІаргаша гІозваьккха вар Элберд. Цхьабакъда, из деррига гІадвахар ший дега чу лоаттадора цо. Массавар а санна, Элберд гучахьа боарамал тІех воалаш вацар.

Саг йоагІача доккхача коа дой хьувзадеш даь сакъердамаш йистедаьлча, кхычахьа кердача моттиге, гоннахьа тесса кІувс санна, листа бай баьннача, коа багІача боккхача хена кІал дІабигар хьаьший.

Ловзар доладелар.

ЦаІ шоллагІчул хозагІа йолаш, тІадувхачох кийчбенна, зизаш долча бархатахи даьрехи даь чокхеш дувхаш наькха тІа доахкаду чокхе дошув даьккха дотоши тІехкараши кьегаш, дошо хьоаса баьккха бархата кийнаш а тухкаш, персаьний даьре шовлакхех Іоъара ювла керта кІажараш лаьтта Іокхоачаш, зизаех баь ах го санна латтар мехкарий.

ТІехьенгара тІехьенга кхоачаш, кхаьчар гІадъюгаш хьадоагІар уж деза совгІаташ.

Иштта кийчбенна мехкарий берригаш а хоза бар. Цхьабакъда, царна юкъе Элбердийна Салимат хетар, баьца юкъе зиза санна.

Хьаша хиларах тарра, Элберд, хьалхагІа боаларашца халхаваккха сий деш вар.

Массадар довза а хьаьший дагар ха а декхарийла волча, ловзарга хьожачоа хоаделар Элбердеи Салиматеи юкъ-юкъе лечкъа а деш доаха дог. Ловзарга хьежачо Салимат шийца халхаяккха езилга ховш вар Элберд. Иштта доллашехьа, Салимат шийца халхаяьккхача, цІаьхха гІадвахача Элбердий гІа бехкабала минут яханзар.

Бераш долаш шоаш халха бийннабале а, кхийначул тІехьагІа, наха юкъе цІаккха а цхьана халхадаьннадацар уж шиъ. Из дар цар эггара хьалхара даь, ше бокъонца дола халхар.

Пандар болабелар. Дог ловзадоаккха, цхьабакъда юха увзаш, дегІа дезал йоаеш, оалхазар санна, гІетта ший сица-йоІаца цхьана дІаваха кІанта дог оттийташ йола халхара йиш йолаелар. Иштта лекхача ашарца дика тІоараш техача мишта социалургва!.. ТІаккха кІанта ше мадарра ткъамаш хьахул, царца а гІетте юха ца социалуш, цкъаза бІу бенна а тайжа а, цкъаза цхьаннахьа бухь билла тІагІерта, дуІа санна чехка, ше мадарра дола лоаман лаьча санна хьед из. Іобар а бахар а лоамашта юкъе, морхашта кІал долаш, ага чура гІали корах гІетта дода низ бола оалхазараш гуш, нах бахача хьахиннад из лаьчарчий халхар.

Халха йолаелар Салимат. Тайжа, кулг ца хьоадеш. КІеззига дІакъаьсте, шорттига хьалъийлу цун даьре шовлакха чачакхаш, дІаьха коараш, сигал бессарча чокхе Іержаш.

Дошо хьоаса баьккха, Іаьржача тІоарсках яьча цун маьче бовхьигаш, чокхе кІалхара гучалелх.

Корта хьалхашка кхоабаш, лаьттан тІера бІарг ца боаккхаш, курмо, цхьан хІамах цеццаьлча санна, дола бІарг-цІазкъамаш хьалъайдаь... Иштта мело еча, шийна тІа ца кхоачача Элбердех цеццаьнна, хьалъэззача дисаь дий-теш уж.

Из деррига а бІаргцІазкъам тохача юкъа духьал эттар Элбердийна.

Хьалкхоссавелар из, воддашехь ший кийи шалтеи нийс а деш, чехкка гІа боаккхаш тІехьакхийр из Салимата, цо санна кулг ца хьоадеш, цун когаца ког нийсбаь. Гуш доацача доттагІлен мазашца вІашагІбоахкаш санна, халхар боккхача гонна дІатайжар уж. Салимат ший ши кулг хьалъайдича, пхьарс дІа а бахийта тІехьа волавелар Элберд. Цох яда йоаллаш санна, Салимата ший халхара болар чехкдир. Цхьабакъда, Элберд хІанз цун наькъахо хинна а Іац, из цунна тІехьа тІаккхуврa — хІанз цунна хьалхашка ва из. Чехкка дІаухийта пхьарсаш, низткъа мара лаьттах ца кхета когий бухьигаш, чехкка етта голаш... Яха-яла моттиг йоацаш, гергйир Элберда Салимат. Дега юккъе гІолла чакхлелхаш товнаш санна боагаш, Элбердий ши бІарг байра цунна. Цу шин бІарго йоахар: дІагІоргьяц! Хьийдда доагІа тоатол а хинна, аз никъ хоадабергба хьона! Со буц а хинна дІаоттаргва хьона, миччахьа Іа ког оттабарах, хьоца хургволаш! Со лоаман лаьча хургда хьона, аз сигал гІолла дІахьоргба хьо, са кхокх!

(ДІахододар хургда).

Доазол дехьара

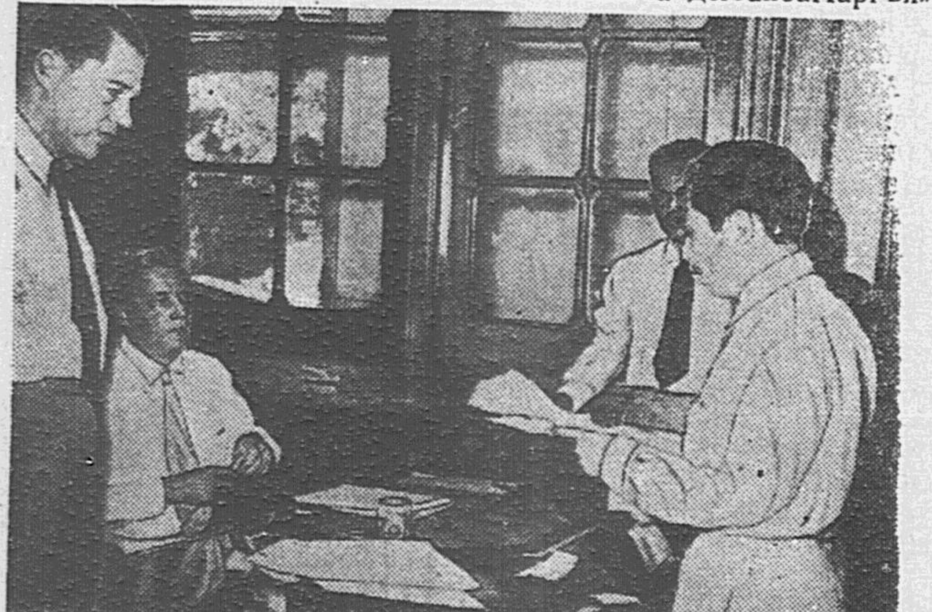
Инден республике. Бхилай яхача метте хьалъеш латт шера цхьа миллион тонн болат арахецаш производственни низ бола металлургически завод. Советски специалистий проектах хьалъеш я из. СССР-а оборудовани а кхаьчай цига. Советски индийски инженераш бслхлойи барттайна цхьоагIонца къахьегаш ба из ихьалъеча.

Сурта тIа: гIишлонаш хьалъеча. Ши доттагIа — индийски советски сварщикаш.

Малхбузен Германе хьалха хиннача гитлеровцашта новкъостал ду

Бонн. (ТАСС) Укх деношка ФРГ правительствос бундестагага чIоагIъейта дIаелар аккупаци хиннача ханара законаши царца цхьана тIом йистебаьнначул тIехьагIа союзникаша гитлеровски парти дIаяккхарах а из хилар ца мегийтарах а дола закони дIадаккхарах йола законопроект.

Малхбузен Германен «Франкфуртер рундшау» яхача газето ФРГ правительствос баьча соцамах къаьстта критика еш статья араяьккхай. «Германен коммунистически парти санна, нацистски парти хилар ца мегийташ кхы хургдац. Нацисташа укх 13 шера яьккха йоккха котало я из», — йоах газето. «Кхы хIама ца хувцалой, кастта гучахьа заседанеш а агитаци а е йиш хургъя цхьайолча къаст-къаьстача кружокийи «къаьнарча бIыхой» клубийи», хьалха хинна гитлеровцаш гуллуш хилар да укхаза дувцар—редакци),— дIахо йоах газето: Малхбузен Германен Конституцес яхачох Федеральни Конституционни судо мара ца мегийташ соцае йиш яц уж тайпа организацеш. «Цо из далехь дукха ха яргъя, — йоах газето, — цу ханалехь уж организацеш чIоагIа дегIайоагIаргъя».

Индонезе массайола голландскии голландско-индонезийскии юртбоахаман предприятеш правительствос контроль лелаергйолаш яьй. Цхьайола голландски банкаши кампанеши индонезийски профсоюза членаша—болхлоша экспроприировать даьд. «КЛМ» яха авиацен компани «Гаруда» яхача индонезийски правительственни авиакомпанех дIатехай.

Индонезен халкъо могаеш я Индонезен къаман кортамукъал чIоагIъярна йола правительствайи профсоюзийи мероприятеш.

Сурт тIа: индонезийски къахьегамхой викалаша «КЛМ» яхача пароходни компанен болхлошта дIабеш из компани нацисналзировать де аьнна баь соцам.

Синьхуа агентства фото

Канадан правительствас США-н правительствага яхьийта нота

Оттава, 17 январь. (ТАСС). Канадски финансай Министра Флеминга общинай палатага дIаелар Канадски правительствос Канадан мехкдаьтта США дIакхахьар кIезигдар дIадаккхарах йола нота. «Из гIулакх — йоах нота тIа, укх тIеххьарча кIирашка дукххаза а, Канадски правительствас США правительствага дийцадолашехь а ишта харцахьа даьккха хилар. Канадан правительствос лерхI из гIулакх, таможенни тарифехи базарахи мехкаш тIемах лорадарна вIаьший леладеча экономически гIулакхаштеи духьал хилар, Париже дукха ха йоаццаш хиннача заседанешка Северо-Атлантически организацен берригача членашта юкъе цу гIулакха экономически оагIора тIаийца договораш кхоачаш ца деш хилар».

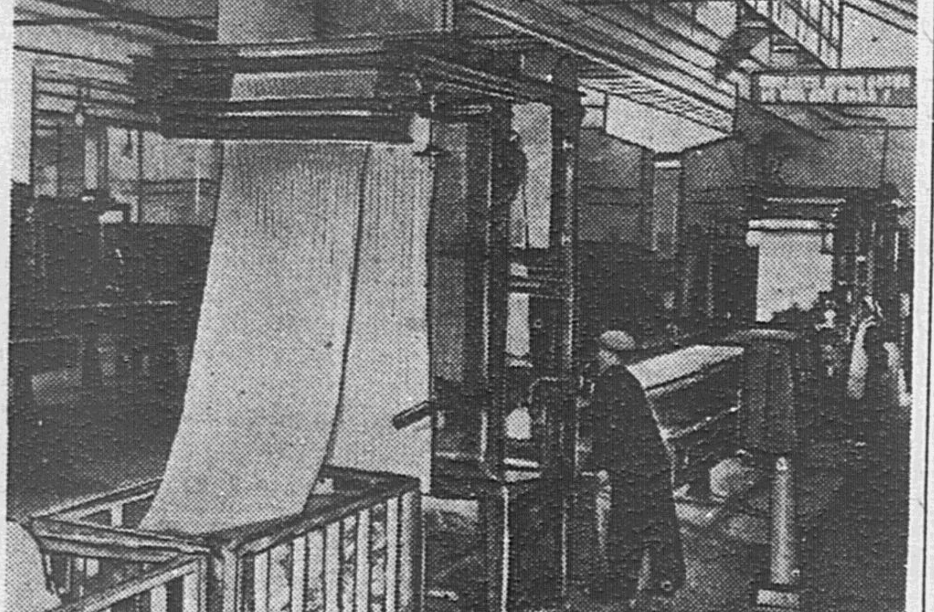
Канадски правительствос США правительство тIахьех Канадски мехкдаьттанна оттадаь из дIакхахьар кIезигдар дIадоакхалга.

Египета республика. Порт-Саиде из юхаметтаоттаяра балхаш деш латт. Цхьа шу совгIа ха я египески къамо империалистически агрессена юхьа духьал хIама а теха, Порт-Саидера англо-французски эскар арадоаккхилга чакхдаьккха. Агрессораша город чIоагIа йохайир. ХIанз хьалха йохаяь хиннача моттигашка дукха этажаш йола нах чубаха цIенош даьд.

Сурта тIа: Салема Ахьмада дезал цIенча цIеношка еннача кердача квартире дIачуболх.

П. Егорова сурт. Фотохроника ТАСС.

Пхеньян. Столице керда хьалъеча гIишлонех йоккхагIа яр я Пхеньянски текстильни комбинат. Из хьалъю Советски Союзо новкъостал а деш. Дукха ха йоацаш комбинате болх бе йолаелар басараш ду фабрика. Фабрике отбелкен печатни басараш деши, иштта кхыйола а цехаш я. ДукхагIа йола производственни процессаш автоматизированни я.

Сурта тIа: кийчъяь продукци арахецача цехе.

КНДР-н Центральни телеграфни агентства фото.

ТАСС-а фотохроника.

„Грознеи Нохч-ГIалгIай мехкан лоамашкахьеи Октябрьски революци йолча хана хиннар“

Ишта керте а яздаь эрсий меттала кепатоха кийчдаьд кхелхача Носов Александра кулгайоазув. Из да 1917—20 шш. Тирка йисте хиннача революционни тIемех, къаьстта Гикало Николая партизански отряда гIулакхех, шийна дагадоагIар цо тIаяздаь книжка.

Цун автор — Носов Александр Федорович 1917 шера денз ССКП член, Ведено яхача моттиге ваьха а ваьха, дика нохчий мотт а ховш, белгалваьнна партен болхло ва. 1917—18 шш. Грозненски городской большевистски партийни организацен комитета председатела заместитель а, 1921—23 шш. партен Нохчий окружкома бехктокхаме секретарь а хиннав из.

1918 шера аьхкии гурахьеи, Тирка йисте граждански тIом сихбеннача хана, Грозне хьалхале лелаяьрехи, цIихезача «БIаь дийнахьа хиннача тIем тIа» лаьттрехи партиини болхло ва из. 1919—20 шш., деникинций Iаьдал долча ханна, Н. Гикалоца, Нохч-ГIалгIай историен тIаи Къилбаседан Кавказе хиннача граждански тIема историен тIаи яха партизански тIема «Гикаловски отряд» вIашагIа а елла, Носов А. цу отрядеи цунна тIеххьа вIашагIъеллача «Тирка йистерча повстанчески цIеча группани «комадующен политчаста заместительи, партийни организацен хьалхале лелаеши хиннав.

Контрреволюционераша Грозни дIалаьца вай бараш юха тIехьашка баьннача хана, 1919 шера деникински подполье Н. Гикалоца цхьана болх а беш цу шера хьалхарч аах шера шозза гIалгIай юрташка а ваха, гIалгIашца цхьана, кIайбараштa духьала тIом беш а хиннав Носов А., цунах язду цо ший книжкаш тIа.

Ший книжкаш тIа язбу цо грозненски пролетариатои, Албогачиев Юсупагеи, Зязиков Идрисагеи хьалхале а йолаш гIалгIашеи, Т. Эльдархановгеи, А. Шариповгеи хьалхале а йолаш дикагIа болча нохчашеи кIайча казакий контрреволюцена духьала лелабаь революционни тIом.

Цу книжка тIарча материала штIара ийца тха газета тIа язъяь я (15 декабре 1957 ш.) Носова книжка редактор волча Писарева С. П. (Москва) статья.

Из кулгайоазув Москве СССР-а революцен Музее собране гулбеннача Къилбаседа Кавказе хиннача граждански тIем тIа лаьттараша а, дукххача историкаша а, тIема эскара деятелаша а чIоагIа раьза хинна могадаьд.

Книжка тIа гучабоах, культ личности йолча хана харц а лувш, во мел дар гIалгIаштеи нохчаштеи дIатIадилла гIерташ хинна гIалгIайи нохчийи къаман историен фальсификатораш, хIаьта книжка сакъердаме а, хIара грозненца, хIара гIалгIачоа, нохчочоа, къаьстта партийни комсомольскии болхлочоа, лектораштa, агитаторашта, хьехархошта, студенташта моллагIча а революцен хьалхарча майрача шерий истореца сакъердам болчоа исторически кхетам лургболаш а да.

Книжка тIа кепатеха хургда Н. Гикало отряд Грознера юха тIехьашка яьнна наькъаш а, цун тIема операцеш хинна лоархIамегIа йола моттигаш а тIайола схематически карта. Цул совгIа хьалхале лелаеш хиннарийи революцен тIемах дакъа лоацаш хиннарех лохерча мугIарера барийи фотографеш а хургда книжка тIа. 120 гаргга оагIув я цун.

Н. АХРИЕВИ С. ПИСАРЕВИ, (Москва).

* * *

1957 шера 15 декабре № 47 йолча «Сердало» газета тIа араяьнна «1918 шера нохчийи гIалгIайи халкъаша Советски Iаьдал бахьан лоаттабаь къовсам» яха статья ше язъеш, 1956 шера арадаьннача Г. Орджоникидзе «Статьяши къамаьлаши» яхача книжкан 1 тома тIа а, арадоалача А. Носова «Грознеи Нохч-ГIалгIай лоамашкеи Октябрьски революци хилар» яхачун тIа а хьожаш, язъяьй аз аьнна авторо С. Писаревс белгалъяь хинна моттиг редакцен бехках ара ца йоалаш йисаяр. Из статья ше иштта язъяь хилар нахага дIахайта С. Писаревна ларах, «Сердало» газето дIахойт из ший дешархошка.

Дешархой ах шу чакхдаьннад

Ах шу дIадаьннад дешара шу доладелча денз. Дешархоша дика салеIар каникулех. Школай дирекцеши, хьехархойи, халкъан дешара отдели шоллагIа дола ах шу доладалара кийчлуш бар.

Тхо даха хилар Малгобекски районе хьалхара дешара ах шу мишта чакхдаьннад хьожаш. Школан директоращцеи, Малгобекски горОНО-н инспекторащцеи завучащцеи къамаьлаш дича тхона хайра районерча школай болх мишта лел.

Малгобекски район вай республикан промышленни районех цхьа район я, дукха болхлой а болаш. Район дукха юкъереи, ворхI шера дешареи, начальнии школаш я, цхьа школа-интернат а шиъ болхлой кагийча наьха школа а я. Района ерригача школашка 3809 саг дешархой ба, царна юкъе 874 саг нохчийи гIалгIайи ба, царех 288 йиIиг я. 217 комсомольцашта юкъе 9 саги, хIаьта 1.400 пионерашта юкъе 189 саги нохчийи гIалгIайи ба.

Массанега дешийтара закон кхоачашдиц къахьегамхой депутатий юрта советаша шоай деррига декхараш школан дирекцена а хьехархошта а, халкъа дешара отдела а дIатIа а дахка. Малгобекски районе 40 йиIиг деша ца ухаш я. Масала, Пседахе (Алан) — 2, СоагIапча—11, Къаскема (Советское) — 11, Йоккхача Ачалкхе — 16.

Цхьабакъда, дешара гIулакха цхьаккха тайпара болх биц цига хьалхале лелаераша. Йоккхача Ачалкхе с-совета председатель вола Гагиев Султан, Пседахски (Алански) с/совета председатель вола Джантемиров Ахьмад, иштта кхыбараш цу гIулакха оарцагIбала шоаш декхарийла боллашехьа а цхьаккха тайпара болх бац массанега дешийтара закон кхоачашдарна. Цхьаболча хьалхале лелаеча наха шоай бераш деша ахийтац. «Ингушски» совхоза № 3 йолча отделене завхоз ва Мержоев Султан, цо ший йиIиг — Дибихан школе ахийтац. Цу отделене бригадир волча ЦIечоевс а ший шаккъе йиIиг деша ахийтац, № 1 йолча отделене учетчик волча Кузигов Къурайша ший йиша деша яхийтац. Массанега дешийтара закон цар кхоачаш ца дарах уж нах бехктокхаме оза беза.

Дешара гIулакха оарцагIъяла декхарийла я халкъан дешара отделаш, школай дирекцеш, къаьстта доккха декхараш хьалхашка латт даьштеи ноаноштеи.

НАУРБИЕВ ЗУРАБ, ОблОНО-инспектор.

Репертуарни сборник

Нохч-ГIалгIай книжни издательствос нохчий меттала стихайи, дувцарийи (рассаказий), пьесайи сборник арахийцад. Цу сборника тIа Нохч-ГIалгIай поэташа — Осмиева Хь., Ведзижева Ахь., Базоркина И., Мамакаева 1, Хьамидова А., иштта кхыбарий а произведенеш я. Сборник долалу новкъ. Музаева стихашца. ЧIоагIа лоархIам болаш я новкъ. Осмиев Хьамзата язъя «Москва» яха стихотворени. Иштта дика яздаь да Ведзижева Ахьмада «Муте новраш» яха дувцар а. Сборник чакхдоал Хьамидовс язъяьча «Совдатти Даудди» яхача пьесаца.

Цу репертуарни сборнико художественни самодеятельноста боккха пайда лургба.

А. ИСАЕВ.

Мича вигар ларо...

Грозненан станце машиннаькъа милицен дежурнега телефон йир. Цхьан саго корзагI ваьнна хоам бора, «Орджоникидзетрансстрой» яхача ОРС-а треста № 23 йола тика йолча районе, шин дийнахьа баь мах — 39 эзар сом ахча дIадала водача тика заведующена Лепуховна бандиташа тIа а беттабенна ахча дIадихьад, яхаш.

Из гIулакх хиннача моттиге цу сахьате а милицен болхлой баьхкар. Теркаме ладийгIар цар Лопуховга, шийгара ахача дIадаккхар цо дувцача хана.

Дукха ха ялалехьа бандитий лар корайир. Цу ларагIа кхаьчар уж... Лопухов заведующи волча тика чу. Зуламхой хьалийцар: уж бар «вайха» Лопухов а цун новкъостий — тикан продавецаш а.

Лопухов а цунца дакъа хиннараш а лийцаб, суда бехктокхаме а эзаб.

Оаха яздаьчун ларах

1957 шера 19 декабре «Сердалос» араяьккхар Назрановски райПО-н председатело Цороев Къамбулата торгови а советски учрежденен а бокъонаш йохаяра хьакъехьа хинна «Цороев Къамбулата гIулакхаш» яха фельетон.

ССКП Назрановски райкомо «Сердалон» редакцега хоамбир фельетона тIа дийцараш бакъхиларах. РайПО-н председатель хинна Цороев балхара дIаваьккхав.

ДарегIа доагами бедали хургдолчох дола дувцараш

Цифрий меттаца

Цхьа эзар кубометр Iаламан газ 2,5 тонна бури кIорана, е 1,2 тонна кхеран кIорана, е 700 килограмм мехкадаьттана нийса я.

1940 шераца нийсйича Iаламан газ яккхар Российски Федераце 26-за лакхденнад. Iаламан а лелаш нислу оалаш йола а газ РСФСР-е 129 моттиге йоаккх.

1913 шера Москве яр газ чуйоагIаш 2700 квартира. ХIанз укх сахьата цига я газ чуйоагIаш 520 эзар квартира, 900 гарга столови, бIаьш йола дарбаш ду а дешара а заведенеш.

Вахара эшача гIулакхашта газ лелеяр юкъе доаладаро советски наха 1960 шера 1,5 миллиард сом пайда лургба.

Заводашта, фабрикашта, электростанцешта, нах чубахача цIеношта дукха доагам эш. Машин-наькъашка гIолла кIора тIаболаш хадданза составаш лел. Цхьабакъда кIора баккха а из дIа-юха кхахьа а хала да. Газ иштта яц. Цхьа тонна Iаламан газ йоаккхаш дIабода къахьегам из миссел кIора боккхаш дIабодача къахьегамал ткъозза кIезгагIа ба.

Цхьабакъда газ духхьал дарегIа доагам хинна Iац. Из химически промышленностана чIоаггIа мах бола бедал а я. Цунах яккха йиш я азотни удобренеш, бензин, спирташ, искусственни тай (кIадаш ду а вешта а), ацетилен, кхы дукха дараш а. Ше доагам хиларах тарра кIора хувцаргба цо, ше бедал хиларах тарра кхачан продукташ а хувцаргъя цо. Цхьа масала доаладергда вай. 1955 шера этилови спирт даккха ши миллион тонна гаргга ялат а хIама ца эшшаш иштта коартолаш а дIаяхийтар. Хьаьта этилови спирт синтетически наькъаца газах даккха а йиш я. Мехка чIоагIа эша уж даарий продукташ хийца ца Iеш, газ массехказза дарегIа а я.

Газ кхы цхьаькха хIаманна а толажагIа я. КIора, дахча, кхыдола чIоагIа доагам доагадеш хьегаш дола къахьега дезац газ йоагаеш, цар санна кIур а бац цо е дом а баллац цох, газ йоагаяр чехкка автоматизаци е йиш йолаш гIулакх а да.

Паччахьа Россе газови промышленность яцар. Советски Iаьдал эттача шерашка хьал,яьй газови промышленность. Вай геологаша гучаяьхай газ йоалла Iалаьмате йIахи моттигаш. Газопроводаш ехка йолаеннай. 1946 шера йиллар СССР-е эггара хьалхара газопровод. Из яр 843 километр йIаьха йола Саратов-Москва яха газопровод. Цул тIехьагIа яхкар Дашава-Киев — Брянск-Москва, Кохтла-Ярве-Ленинград, Арчеда-Сталинград, Миннибаево-Казань, Муханово-Куйбышев.

ДIадаха шу йисте доалаш Кавказа лоамашта кIалхара газ Москве кхаьчар — Европе эггара йоаккхагIа йола Ставрополь-Москва яха газопровод йилла яьлар. 300 километр йIаьха я из. Магистральни газопроводий а царех дIакъестача гаьний а ерригa йIоахал эзар километр совх я.

Цхьабакъда вай хIанз а кIезига доакх из дарегIа дола доагам. ХIанз партеси правительствоси газови промышленность чехккха лакъе аьнна декхар оттадаьд. Укх гаргарча 10 — 15 шерашка газ йоаккхалга кхойттазза—пхийттазза лакхлургда.

Газ йоаккхалга иштал лакхде мел эша Iаламан рузкъай торонаш я вай мехка. Духхьал РСФСР-а территорен тIа укх тIеххьарча хана гучаяьха Iалаьмате дукха газ йоалла моттигаш я — Коми АССР-е Джебольски, Саратова юхе Степновски, Астрахански областе Олейниковски, Краснодарски крае Каневскии Старо-Минскии, Ставропольера Расшеватски, кхыяраш а.

Из доагам доалла моттигаш лехаш дика балхаш ду геологаша. Цхьабакъда кертера дар да махулла магистральни газопроводаш яхкар шердар. Газ лела болата пхьаьнаш-трубаш шергара шерга дукхагIа даржаргда вай мехка. Духхьал укх шера кхо эзар километр дукхагIа хургда уж. Предприятешка, нах чубахача цIеношка, вахара эшача учрежденешка газ юллалга цхьайтта миллиард кубометр лакхлургда. 15 миллион тонна донецки кIора миссел лоархIам болаш да из. ХIаьта 1959 шера магистральни газопроводаш кхы а 3800 километр йIаьхлургъя.

ХIанз укх сахьата Ставрополь-Москва яхача газопровода шоллагIа лини юллаш латт. Из йилла яьлча, хIама ца эшшаш столицана кIора эшаргбац. 7 миллион тонна гарга кIора эшача 900 эзар тонна мара эшаргбац. Цу гIулакхо мукъа йоалийтаргъя 400 эзар гарга машин-наькъа вагонаш.

1959 шера Ленинградеи Ленинградски областеи Серпухов-Калинин-Ленинград яхача газопровода чугIолла газ йоагIаргъя. Кхо миллион тонна совгIа болча печорскии донецкии кIоран лоархIам болаш хургъя из.

Ши эзар совгIа машин-наькъа маршруташ ше дIакхухьаш хIанз лоаттаеча кхо миллион тонна совгIа болча печорскии донецкии кIоран лоархIам болаш хургъя из. Хьалъе йоалае аргIа тIакхаьча я низ бола Саратов-Горький яха, Горький города, цул тIехьагIа Ярославла, Рыбинска, кхы дукххача городий а заводаштеи фабрикаштеи дарегIа доагам лургдола газопровод.

Урале а юлларгъя газ. Къилбаседереи Коми АССР-реи Джебол-Свердловск яха лини юлларгъя. Юкъерчеи Къулбехьарчеи Урала районашка Тюменски областерча а Волган дехьарча а газ йоаллача моттигашкара газ кхоачаргъя. Коксовии доменнии газан когаметта Iаламан газ лелае болалургба Уралера металлургаш. ТIаккха металлах дIадодар лохлургда, къахьегама овсарал лакхлургъя. Цу газах пайда эцаро металлургически пишкаша дер хIама ца эшшаш иттазза лакхдергда.

Химически промышленностана боккхача лоархIаме я лелаш нийслу оала мехкдаьттан газ. ХIанзолца Iалаьмате кIезга пайда ийбора цунах — миллионаш кубометраш йола газ зийхьа йоагайий дIайоаккхар. Цунах пайда эца ха хьакхаьчай. Мехкдаьттан газах тайп-тайпара продукташ ергйола химически комбинаташ хьалъеш латт. Баширерча Уфимски цхьан заводо мехкдаьттан газах синтетически спирт доаккх, из спирт даккха эзараш тоннаш ялат эшар. Синтетически спирт даккхар хадданза лакхлуш латт. Из бахьан долаш 1958 шера духхьал РСФСР-е гIолла технически гIулакхашта ю кхачан продуктай расходаш 600 эзар тонна совгIа кIезглургья.

Йоккха тIехьале йолаш да чIоагIача доагами газификаци елга. «Хетаргахь, хана йIоахала лаьттагIара кIора хьал а ца боахаш, из лаьттагIа боаллача цунах газ а еш, из газ трубашка гIолла гаьнна дIаухийташ цхьа зама йоагIаргъя», — яхаш яздора Д. И. Менделеевс кховзткъе итт шу хьалха. Из тайпа зама оттаргъя. Вай мохк лаьттагIа боалача кIорах лаьттан кIалха газ ю даьхе а хинна дIаэттаб. Массехк шу хьалха денз хадданза болх беш я кIорах ше боллача лаьттан кIалха газ ю Горловски, Лисичански, Южно-Абински станцеш.

Цхьабакъда из дIадоладенна хIама мара дац. Къаьстта шерра дIадолалургда кIорах лаьттан кIалха газ елга вай мехка малхбоален районашка. Цига хIанз Iаламан газ еце а, кIора дукха ба. Кемеровски областе, Красноярски крае, — СибирегIан цхьайолча кхыча районашка хьалъергъя кIорах ше боаллача лаьттан кIалха газ ю йоккхий станцеш.

Цу тайпарча цхьан станцех дувцаргда вай. Из хьалъергъя Кузбассе Бунгуро-Чумышски яхача кIора боалача моттиге. Цу станцегара Сталинск города теплоэлектроцентралага хIара шера ялх миллиард кубометр гаргга газ кхоачаргъя. Цу газа лоархIам бола кIора баккха цхьан шера ши эзар совгIа горнякаш безаргбар. ХIаьта цу станце болх беш массехк бIаь саг мара хургвац. Лаьттан юкъе гIолла чакхдоалаш кIора боалача кхаччалца деррига балхаш автоматически дергдолаш, лаьрхIа цу гIулакха яь машинаш хургъя.

Газови промышленность Iалаьмате чIоагIа дегIаяро 10 — 15 шу даьлча еррига газопроводаш шоайла вIашагIхоттаргъя. БIаьш йола йоккхий а зIамгий а городаш, промышленни предприятеш чулоацаш йола, СССР-а газоснабженен вIашагIйоалла цхьа система хьахургъя. ТIаккха городашкареи болхлой поселкашкареи фо промышленни предприятешка доагадеча доагамех хьаювлача газашца телхаделга дIадаргда, чехкка тоалургда бахача наьха вахара санитарни-гигиенически хьал. Iалаьмате чIоагIа аттача баргба кхалнаха цIагIа а коа тIа а бу болх.

Газ яккхар чехкка лакхдаро лоархIам боллаш шердергда Советски мехка доагама а бедала а гIулакх, социалистически экономика дегIаяр сихдергда.

А. Поляков
РСФСР-а Госплана воккхагIа вола экономист.

Редактор
М. ЛЬЯНОВ.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 23, телефоны: редактора 2-07-01, отдела партийной жизни 2-41-23, 2-25-72, корректорской — 2-30-91.

СФ00221

Типография им. 11 августа 1918 года, проспект Революции 30/3.